

**Voices for Justice: Komuniciranje sa
žrtvama koje su osobe s invaliditetom**

Priručnik

PRIRUČNIK

Voices for Justice:

Komuniciranje sa žrtvama koje su osobe s invaliditetom

01 Uvod	2
02 Koja su prava osoba s invaliditetom koje su žrtve kaznenih djela?	6
03 S kojim preprekama i izazovima se suočavaju osobe s invaliditetom?	9
04 Uklanjanje prepreka i važnost dostupnih informacija i učinkovite komunikacije	14
05 Što je pojedinačna procjena potreba žrtava kaznenih djela? Zašto je važna za žrtve kaznenih djela?	22
06 Pravni stručnjaci – uloge i odgovornosti	25
07 Socijalni radnici i multidisciplinarni timovi – uloge i odgovornosti	30
08 Službe za podršku žrtvama – uloge i odgovornosti	35
09 Ostali izvori – gdje pronaći pomoć i podršku	39
Pojmovnik	44

01 Uvod

Pravosudni sustav i njegovi simboli su zastrašujući. Često, sudovi se ne odnose na pravdu, već na moć. Za bilo koga suočavanje s ovim simbolima moći može biti obeshrabrujuće. Počnite s razmišljanjem o odmaku od moći; fokus bi trebao biti na pravdi. Radi se zapravo o humanizaciji samog pravosudnog sustava i njegovoj dostupnosti svima.

Gábor Gombos, bivši član Odbora Ujedinjenih naroda za prava osoba s invaliditetom i viši savjetnik projekta Voices for Justice

Osobe s invaliditetom suočavaju se sa sustavnim, višestrukim i diskriminirajućim preprekama u pristupu pravdi. Kako izgleda pravda za žrtvu seksualnog nasilja, čiji se kredibilitet dovodi u pitanje zbog psihosocijalnog invaliditeta? Kako žrtva s intelektualnim teškoćama može prijaviti nasilje policiji, ako službenici ne mogu ispravno komunicirati s njom? Kako sudovi znaju koje su prilagodbe potrebne žrtvama s invaliditetom kako bi osigurale sudjelovanje na sudskim raspravama?

Ovaj priručnik stvoren je kao dio projekta Voices for Justice kako bi odgovorio na ta i mnoga druga pitanja. Priručnik ima za cilj pružiti praktične informacije i smjernice kako bi se osiguralo da osobe s invaliditetom koje su žrtve nasilja mogu prijaviti isto, razumjeti što se događa tijekom postupka i dati iskaz o svom slučaju. Svaka osoba ima pravo da bude saslušana i shvaćena, da sudjeluje u postupku, da bude informirana te da joj se omogući pristup pravosuđu. To su prava koja su zajamčena nacionalnim i međunarodnim dokumentima.

Priručnik identificira prepreke u pristupu pravdi s kojima se suočavaju žrtve s invaliditetom te prakse i podršku koje mogu pomoći u njihovom prevladavanju. Velik dio informacija u priručniku relevantan je za sve, no neki su dijelovi namijenjeni određenim stručnjacima i drugim profesionalcima, kako bi bolje razumjeli i ispunili svoje specifične obveze prema žrtvama s invaliditetom. Jednako je važno razvijati međuresornu suradnju, uključujući multidisciplinarne timove, kako žrtve s invaliditetom ne bi postale nevidljive ili nestale kroz pukotine u sustavu. U tom smislu, poruka projekta Voices for Justice o “humanizaciji pravde” odgovornost je svih koji rade u sustavu ili se nalaze u doticaju s kaznenim pravosuđem.

Sadržaj Priručnika:

- Prava osoba s invaliditetom koje su žrtve nasilja ([2. poglavlje](#));

- Prepreke s kojima se suočavaju žrtve s invaliditetom ([3. poglavlje](#));
- Kako pružiti dostupne informacije i učinkovitu komunikaciju? ([4. poglavlje](#));
- Pojedinačna procjena potreba žrtava ([5. poglavlje](#));
- Ostali izvori.

Priručnik je namijenjen:

	<p>Osobama s invaliditetom koje jesu ili bi mogle postati žrtvama nasilja. Ovaj priručnik pruža koristan izvor za pomoć u razumijevanju prava žrtava i uloga različitih stručnjaka u pravosudnom sustavu;</p>
	<p>Pravnim stručnjacima koji rade u pravosuđu, uključujući i policiju, odvjetnike, državne odvjetnike, sudske službenike i suce (6. poglavlje);</p>
	<p>Socijalnim radnicima, zdravstvenim radnicima, neformalnim njegovateljima i multidisciplinarnim timovima koji pružaju podršku osobama s invaliditetom, obiteljima i prijateljima žrtve (7. poglavlje);</p>
	<p>Općim i specijaliziranim službama za pružanje podrške žrtvama, koje pružaju podršku žrtvama nasilja, uključujući zločine iz mržnje, rodno uvjetovano nasilje i trgovinu ljudima (8. poglavlje).</p>

Provjera i osporavanje pretpostavki o invalidnosti

Ovaj priručnik detaljno opisuje prepreke s kojima se suočavaju žrtve s invaliditetom i učinak ograničavanja njihovog pristupa pravdi. Važno je razumjeti i kritički razmišljati o tome zašto pravni stručnjaci, socijalni radnici i drugi stručnjaci, u kaznenim postupcima, nisu u stanju riješiti te prepreke i možda su čak i odgovorni za stvaranje nekih od njih.

Postoje neke pretpostavke o invaliditetu i njegovom značenju, koje su uobičajene i lako se stvaraju, a njih treba osporiti. Jedna od najčešćih pretpostavki je "medicinski model invaliditeta". Medicinski pristup invalidnosti usredotočuje se na pojedinca koji ima zdravstveno stanje koje su dijagnosticirali medicinski stručnjaci, a zatim se liječi medicinskim intervencijama. Mnogi stručnjaci, uključujući pravnike i socijalne radnike, pretpostavljaju medicinski model invaliditeta. Fokus je smanjiti ili ukloniti "problem". Ovim pristupom pojedinac se mora prilagoditi pomoći koju definiraju drugi, često se zanemaruju potrebe osoba dok se fokus stavlja na nesposobnost. Jedna od implikacija ovog pristupa je da se promjena u ponašanju žrtve s invaliditetom, koja bi mogla biti njihova reakcija na nasilje koje su doživjeli, pripisuje njihovom invaliditetu ili dijagnozi, zatim tretira medicinski, a ne kroz pravosudni sustav. Druga implikacija je kako se osoba s invaliditetom smatra

nevjerodostojnom kao svjedok ili žrtva, čak i prije nego što započne istraga o mogućem zločinu. Općenito, ovaj pristup može dovesti do daljnje štete i problema za žrtvu (sekundarna viktimizacija), koja je već oštećena počinjenim nasiljem.

Pristup temeljen na pravima osoba s invaliditetom uključuje fokusiranje na prava i potrebe pojedinca. To je izraženo u svrsi UN Konvencije o pravima osoba s invaliditetom (dalje u tekstu: Konvencija):

Promicati, štititi i osigurati puno i jednako uživanje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda za sve osobe s invaliditetom, te promicati poštovanje njihovog urođenog dostojanstva.

U pravosudnom sustavu to znači da je fokus stavljen na pružanje podrške u prevladavanju prepreka s kojima se suočavaju žrtve s invaliditetom, time se jamči poštivanje njihovih prava. U praktičnom smislu, to znači osporavanje pretpostavki da osobe s invaliditetom možda neće moći u potpunosti sudjelovati u pravosudnom procesu. To znači podupiranje i poštivanje dostojanstva osoba s invaliditetom, kao što je omogućavanje pristupačnih načina za podnošenje pritužbi i prijavu nasilja, te uključivanje svjedočenja osoba s intelektualnim oštećenjem. To također može značiti dovođenje u pitanje pretpostavki stručnjaka i onih koji rade u pravosuđu.

Što znamo o nasilju nad osobama s invaliditetom u EU

Ujedinjeni Narodi definiraju osobe s invaliditetom kao "one koji imaju dugotrajna tjelesna, mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja koja u interakciji s različitim preprekama mogu spriječiti njihovo puno i učinkovito sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima".¹

Žrtva je definirana u Direktivi Europske Unije o pravima žrtava kao "osoba koja je pretrpjela štetu, uključujući fizičku, mentalnu ili emocionalnu štetu ili ekonomski gubitak koji je izravno prouzročen kaznenim djelom".

Osobe s invaliditetom suočene su s diskriminacijom, kršenjem ljudskih prava i nedostatkom odgovarajuće podrške. Ovo je dobro dokumentirano od strane Odbora Ujedinjenih naroda za prava osoba s invaliditetom, Europskog suda za ljudska prava, Europske komisije, kao i organizacija za ljudska prava kao što su Validity i Europski forum o invalidnosti. Problem nije samo okruženje, već i društvena percepcija koja osobe s invaliditetom karakterizira kao drugačije i nesposobne. Kao posljedica toga, osobe s invaliditetom često se tretiraju kao pasivni primatelji pomoći, što znači da imaju malo moći i ograničenih izbora nad svojim životom. Susreću se s brojnim preprekama koje ih mogu ograničiti u punom i učinkovitom

---

¹ Opća skupština Ujedinjenih Naroda, Konvencija o pravima osoba s invaliditetom: odluka/ prihvaćena od Opće skupštine, 24. siječnja 2007
<https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_61_106.pdf>.

sudjelovanju u društvu. Zbog ovih okolnosti osobe s invaliditetom su ranjivije na zlostavljanje i napade i vjerojatnije je kako će biti žrtve nasilja u usporedbi s osobama bez invaliditeta.

- Procjenjuje se da u Europi živi oko 87 milijuna ljudi s nekim oblikom invaliditeta.² To znači 1 od 4 odrasla Europljana.
- Procjenjuje se da svake godine oko 15% Europljana ili 75 milijuna ljudi u Europskoj uniji postane žrtva nasilja.³
- Istraživanja pokazuju kako je dva do pet puta veća vjerojatnost kako će žene s invaliditetom biti žrtve nasilja.⁴
- Agencija Europske unije za temeljna prava utvrdila je kako 19% osoba s invaliditetom prijavljuje kako je bilo fizički napadnuto u usporedbi s 9% stanovništva u cjelini.⁵
- Osobe s psihosocijalnim i intelektualnim teškoćama doživljavaju specifične oblike maltretiranja i zlostavljanja na temelju invaliditeta, zadržavaju se protiv svoje volje u ustanovama i liječe se bez njihovog pristanka.⁶

Međutim, ukupno gledajući vrlo je malo prikupljenih podataka o broju ili iskustvima osoba s invaliditetom, a koje su žrtve nasilja. Istraživanje koje je proveo projekt Voices for Justice u sedam zemalja EU pokazalo je kako su u praksi osobe s invaliditetom često nevidljive u pravosudnom sustavu ili ne mogu pristupiti pravdi. Zauzvrat, to također znači da politike, prakse i resursi općenito nisu uspostavljeni kako bi se osobama s invaliditetom pružila odgovarajuća podrška u pristupu pravdi. Glavna svrha ovog priručnika je podizanje svijesti, dijeljenje znanja i uvođenje novih praksi.

---

² Vijeće Europske Unije, Glavno tajništvo, 'Invaliditet u EU: Podaci i brojke' (Europsko Vijeće i Vijeće Europske Unije, 2022) <<https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/disability-eu-facts-figures/>>.

³ 'Prava žrtava u EU (European Commission 2021) <https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/criminal-justice/protecting-victims-rights/victims-rights-eu_en>.

⁴ Europski forum osoba s invaliditetom, 'Osiguravanje prava žrtava s invaliditetom' (European Disability Forum, 7. srpnja 2020) <<https://www.edf-feph.org/newsroom-news-ensuring-rights-victims-disabilities>>.

⁵ Fundamental Rights Agency, Fundamental Rights Survey, 2020, Nasilje i zlostavljanje <<https://fra.europa.eu/en/data-and-maps/2021/frs>>.

⁶ Marcello Sacco, 2021. 'The Unconvicted Detention of Persons with Mental Impairments: The ECHR "Unsound" That Does Not Sound' str. 153 <<http://elea.unisa.it:8080/xmlui/handle/10556/5277>>.

02 Koja su prava osoba s invaliditetom koje su žrtve kaznenih djela?

Unutar Europske Unije sve žrtve kaznenih djela imaju zajamčena temeljna prava, koja se jednako primjenjuje i na sve osobe s invaliditetom. Ta prava navedena su u 3 ključna pravna dokumenta:

- i) **Direktiva 2012/29/EU Europskog Parlamenta i Vijeća o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela.**⁷ Direktiva o pravima žrtava prilikom navođenja obveza država članica prema žrtvama kaznenih djela primjenjuje pristup usredotočen na žrtvu. Cilj je da se prema žrtvama svi odnose s poštovanjem, bez diskriminacije bilo koje vrste i s obzirnošću prema posebnim potrebama svake pojedine osobe. Mnoga prava govore o dostupnosti informacija koje omogućuju kvalitetnu komunikaciju i podršku s ciljem da žrtve budu informirane o svom slučaju i razumiju kazneni postupak te da mogu sudjelovati u istrazi i postupku;
- ii) **Povelja o temeljnim pravima Europske unije**⁸ utvrđuje zajedničke temeljne vrijednosti Europske unije u smislu ljudskog dostojanstva, slobode i jednakosti. Članak 21. Zabrana diskriminacije i članak 47. Pravo na učinkovit pravni lijek i pravedno suđenje su od posebne važnosti za žrtve kaznenih djela i osobe s invaliditetom;
- iii) **Konvencija Ujedinjenih Naroda o pravima osoba s invaliditetom (UNCRPD)**⁹ je međunarodni ugovor o ljudskim pravima kojim se uspostavljaju jednaka prava za sve osobe s invaliditetom. Sve zemlje Europske unije su ga ratificirale stoga je pravno obvezujuć.¹⁰ Tri prava koja su posebno važna za sve žrtve kaznenih djela su:
  - Jednakost i zabrana diskriminacije (članak 5.) – nacionalne vlade moraju “prepoznati da su sve osobe jednake pred zakonom te da bez diskriminiranja

---

⁷ Direktiva 2012/29/EU Europskog Parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32012L0029>>.

⁸ Povelja o osnovnim pravima Europske Unije <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:C2012/326/02&from=EN>>.

⁹ Opća skupština Ujedinjenih Naroda, Konvencija o pravima osoba s invaliditetom: odluka/ prihvaćena od Opće skupštine, 24. siječnja 2007 <https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_61_106.pdf>.

¹⁰ Europska Komisija ‘Prava osoba s invaliditetom: EU i ratifikacija UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom’ <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sv/MEMO_10_198>.

imaju pravo na jednaku zaštitu i dobrobit od zakona” te moraju osigurati „razumnu prilagodbu“;¹¹

- Dostupnost (članak 9.) – nacionalna vlada obvezna je osobama s invaliditetom osigurati “jednak pristup fizičkoj okolini, prijevozu, informacijama i komunikaciji, uključujući informacijske i komunikacijske tehnologije i sustave te drugim objektima i uslugama otvorenim ili dostupnim za javnost, kako u urbanim tako i u ruralnim područjima”;
- Jednakost pred zakonom (članak 12.) – nacionalne vlade obvezne su osigurati da “osobe s invaliditetom imaju pravo biti prepoznate kao osobe pred zakonom” i da “osobe s invaliditetom uživaju pravnu sposobnost na jednakoj razini s drugima u svim aspektima života”;
- Pristup pravosuđu (članak 13.) – nacionalne vlade obvezne su osigurati “učinkovit pristup pravosuđu osobama s invaliditetom na ravnopravnoj osnovi s drugima, uključujući pružanje proceduralnih prilagodbi i prilagodbi prilagođenih dobi, kako bi se olakšala njihova učinkovita uloga kao izravnih i neizravnih sudionika, uključujući i svjedoka, u svim pravnim postupcima, uključujući istražni postupak i druge faze postupka.”

Ovo pruža široki pravni okvir unutar kojeg se moraju podržati prava žrtava s invaliditetom, dodatno pojačano nizom drugih zakona koji se odnose na nediskriminaciju i jednak pristup.

Prava žrtava i invaliditet u EU

Prema Direktivi o pravima žrtava: „Države članice trebale bi osigurati da se žrtve s invalidnošću mogu u potpunosti koristiti pravima određenima u ovoj Direktivi, na jednakoj osnovi s drugima, uključujući olakšavanjem pristupa prostorima u kojima se vodi kazneni postupak te pristupa informacijama“. Ta prava uključuju:¹²

- **Pravo razumjeti i biti razumljiv:** mora se osiguravati da se komunikacija sa žrtvama odvija jednostavnim i dostupnim jezikom, u usmenom ili pisanom obliku. Takvom se komunikacijom uzimaju u obzir osobne značajke žrtve, uključujući svaku invalidnost koja može utjecati na sposobnost žrtve da razumije ili da se nju razumije;
- **Pravo na informacije:** žrtve moraju biti informirane o vrstama podrške koje mogu dobiti, kako se žaliti, kako mogu dobiti zaštitu i pravni savjet. Također bi trebale biti obaviještene o svom slučaju, suđenju ako ga ima, pravomoćnoj presudi ili svim drugim koracima u predmetu;
- **Pravo na podršku:** žrtve imaju pravo na pristup besplatnim uslugama podrške, bez obzira na to prijavljuju li kazneno djelo službenim tijelima ili ne. To uključuje opću i

---

¹¹ Definicija razumne prilagodbe UNCRPD-a: “nužne i odgovarajuće izmjene i prilagodbe u slučajevima kada je to potrebno koje ne nameću nerazmjern ili nepotreban teret, a kako bi se osobama s invaliditetom osiguralo uživanje ili ostvarivanje svih ljudskih prava na ravnopravnoj osnovi s drugima i temeljne slobode” vidi UNCRPD Članak 2. Definicije

<<https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities/article-2-definitions.html>>.

¹² Věra Jourová, "The Victims' Rights Directive - What Does It Bring?"

<https://commission.europa.eu/system/files/2021-12/eu_victims_rights_directive_factsheet_february_2017_en.pdf>.

specijaliziranu podršku žrtvama, uključujući skloništa, podršku nakon traume i savjetovanje;

- **Pravo na sudjelovanje u kaznenom postupku:** žrtve imaju pravo sudjelovati i biti saslušane u kaznenom postupku i procesima restorativne pravde. Trebale bi biti obaviještene o odlukama u njihovom slučaju, o tome kako se mogu preispitati odluke s kojima se ne slažu i kako mogu tražiti naknadu;
- **Pravo na zaštitu:** žrtve bi trebale biti zaštićene od daljnje povrede ili kršenja prava od strane počinitelja ili samog pravosudnog sustava. To može uključivati uvođenje posebnih mjera zaštite, posebice tijekom sudskog postupka.

03 s kojim preprekama i izazovima se suočavaju osobe s invaliditetom?

Pravosuđe djeluje na vrlo formaliziran i reguliran način. Mnogi su postupci i prakse nerazumljivi, stresni i zahtjevni. Specijalizirani pravni jezik i hijerarhija mogu biti zastrašujući i zbunjujući, kako u policijskoj postaji, tako i odvjetničkom uredu ili sudnici.

Osobe s invaliditetom suočavaju se s preprekama i izazovima koje im mogu posebno otežati pristup pravdi na ravnopravnoj osnovi s drugima. Istraživanje koje je proveo projekt Voices for Justice, pokazuje da se osobe s invaliditetom suočavaju sa sustavnim, višestrukim i diskriminirajućim preprekama u pristupu pravdi. Neke od najčešćih prepreka navedene su u nastavku.

Informacijske i komunikacijske prepreke

Analize publikacija različitih tijela javne vlasti u vezi s kaznenim postupcima pokazuju kako je dostupnost značajan problem iz nekoliko razloga. Ali zaključak je da su uglavnom prenatrpane informacijama, jezik je presložen, font i kontrast premali i stoga nisu prikladni za osobe s intelektualnim poteškoćama.

Voices for Justice, 'Victims of crime with disabilities in Slovenia' (2022) str. 26

Informacije o njihovim pravima i pravosudnom procesu često se daju na načine koji su nejasni, zbunjujući, tehnički ili jednostavno u formatima u kojima se informacije ne mogu razumjeti. Primjeri uključuju:

- Žrtva s intelektualnim teškoćama dobiva Obrazac o pravima na složenom pravnom jeziku koji je teško razumjeti bez pravnog znanja. Obrazac o pravima mora biti dostupan na jednostavnom jeziku ili u formatu koji se lako čita;
- Žrtva koje je slijepa ili ima oštećenje vida dobiva informacije o svom slučaju u pisanom obliku, tako da joj treba netko da ih pročita. Time se ugrožava povjerljivost i privatnost. Podaci bi se trebali slati e-poštom, što bi omogućilo korištenje čitača zaslona.

Fizičke prepreke i prepreke okoline

Objašnjava da je prostor [policajska postaja] teško pristupačan za osobu s invaliditetom te da u takvim slučajevima razgovor obavljaju na parkiralištu.

Intervju s policijskim službenikom u Bugarskoj, Voices for Justice, 'Victims of crime with disabilities in Bulgaria' (2022) str. 29

Zgrade/prostori mogu biti teško pristupačne ili apsolutno nepristupačne osobama s invaliditetom. To uključuje policijske postaje kao i sudnice i službe za podršku. To otežava pristup podršci, prijavu nasilja, sudjelovanje u istrazi ili samom suđenju. Primjeri uključuju:

- Žrtva u invalidskim kolicima koja može pristupiti zgradi suda, ali ne može koristiti dizalo, toalet ili čekaonicu;
- Žrtva koja živi u ustanovi, a nema pristup privatnom telefonu da prijavi nasilje.

Prepreke u stavovima

Živimo u prizemlju i često nas maltretiraju. Zvali smo policiju zbog toga nekoliko puta. Napisali smo prijavu policiji, jer smo htjeli da ovo maltretiranje prestane, ali pismenog odgovora nije bilo. Kažu da smo čudni.

Voices for Justice, 'Victims of crime with disabilities in Slovenia' (2022) str. 27

Stereotipi, pretpostavke i predrasude mogu značiti da se osobe s invaliditetom ne tretiraju jednako ili da se ne shvaćaju ozbiljno tijekom svih faza ili općenito u postupku. Žrtva ili svjedok s invaliditetom može se smatrati nevjerodostojnim, što može značiti da nasilje nije niti istraženo. Malo je vjerojatno kako su policijski službenici, suci, odvjetnici, tužitelji, sudski službenici i drugi stručnjaci u pravosudnom sustavu prošli edukaciju o invalidnosti općenito, zakonskim pravima osoba s invaliditetom ili kako učinkovito komunicirati.

- U Slovačkoj se vještačenje odnosilo na to da policija nije ni ispitala žrtvu, jer je utvrđeno kako je "intelektualni nedostatak svjedoka toliko ozbiljan da ne zadovoljava ni osnovni kriterij vjerodostojnosti".¹³
- U Bugarskoj, s druge strane, policija je ta koja može odlučivati o vjerodostojnosti svjedoka: "Naše istraživanje otkriva da se ponekad žrtve s invaliditetom isključuju čak i bez stručnog mišljenja, već uz jednostavan prijedlog policajaca da osoba izgleda nepouzdana."¹⁴

¹³ Voices for Justice, 'Victims of crime with disabilities in Slovakia' (2022) str. 44.

¹⁴ Voices for Justice, 'Victims of crime with disabilities in Bulgaria' (2022) str. 31.

Pravne prepreke

...ispitani policijski službenici izrazili su dosta različite stavove o sudjelovanju žrtava s psihosocijalnim i/ili intelektualnim teškoćama (osobito onih koje sud smatra pravno 'nesposobnima') u postupku i njihovoj mogućnosti da svjedoče. Neki službenici su naveli kako se takve osobe ne mogu službeno ispitati,... dok su drugi naveli kako se mogu ispitati kao obične žrtve (osim što se ne upozoravaju na kaznenu odgovornost za lažno svjedočenje), međutim, pouzdanost njihovih iskaza bila bi upitna.

Voices for Justice, 'Victims of crime with disabilities in Lithuania' (2022) str. 31

Osobe s invaliditetom imaju pravo na jednakost pred zakonom, ali im se poslovna sposobnost često ne priznaje. Prema međunarodnom pravu, poslovna sposobnost zajamčena je svim ljudima, uključujući osobe s invaliditetom¹⁵. Ipak, mnogi nacionalni zakoni to ne priznaju u potpunosti i mogu uključivati zakone koji su u suprotnosti s tim. U praksi to može značiti da se komunikacija odvija sa skrbnikom, a ne izravno sa žrtvom. A to također može značiti da se svjedočanstvo osoba s invaliditetom odbacuje ili se uopće ne traži.

- Sudac u Bugarskoj komentirao je kako žrtva nije bila ispitana niti obaviještena o svojim pravima, nego je umjesto toga obaviješten njezin skrbnik. U praksi je netko bio obaviješten o pravima žrtve, ali to nije bila žrtva.¹⁶

Ekonomske barijere

Žrtve se boje popuniti zahtjev za odvjetnika jer se boje da će morati platiti... Procedura postavljanja odvjetnika je lakša za optužene, po nahođenju okružnog tužitelja, dok je za žrtve potrebno više dokumenata.

Intervju s policijskim službenikom u Bugarskoj, Voices for Justice, 'Victims of crime with disabilities in Bulgaria' (2022) str. 25

Prepoznavanje ekonomskih prepreka s kojima se suočavaju žrtve s invaliditetom izuzetno je važno, jer bi to rezultiralo osiguravanjem pristupa pravnoj pomoći, priznavanjem drugih troškova kao što su prijevoz, osobna pomoć, medicinska pomoć, itd. Nadalje, troškovi prevoditelja znakovnog jezika, čitača također se moraju uzeti u obzir pri osiguravanju podrške.

Odnosi s njegovateljima i/ili skrbnicima

Žrtve s invaliditetom se suočavaju s mnogim izazovima kod prijavljivanja kaznenog djela kada je počinitelj skrbnik ili njegovatelj te kada skrbnik ili njegovatelj ima interes zaštititi počinitelja. Za neke osobe s invaliditetom, ovisnost o skrbniku ili njegovatelju kako bi pristupili telefonu ili se slobodno kretali, može spriječiti ili ograničiti njihove mogućnosti da prijave nasilje.

¹⁵ Pogledajte 'Konvenciju Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom', članak 12.

¹⁶ Voices for Justice, 'Victims of crime with disabilities in Bulgaria' (2022) str. 32.

Nadalje, često nisu svjesni kako je zlostavljanje, kojem su izloženi, kazneno djelo ili nisu upoznati sa svojim pravima prema Direktivi o pravima žrtava.

- U Bugarskoj su u medijima pušteni videozapisi nasilja nad osobama s invaliditetom koje žive u domovima. Neke od žrtava bile su pod skrbništvom ravnateljice ustanove, iste osobe koja je optužena i proglašena krivom za diskriminaciju.¹⁷

Život u rezidencijalnim ustanovama¹⁸

Osobe s invaliditetom koje žive u institucijama suočavaju se s dvije različite, ali posebno snažne prepreke u pristupu pravdi. Prvo, osobe s invaliditetom u institucijama općenito imaju ograničen pristup vanjskom svijetu i nedovoljno su informirane o svojim pravima te nemaju mogućnosti prijaviti kazneno djelo ili se žaliti. Ako i jesu, često im se ne vjeruje ili vlasti radije prepuštaju problem instituciji da ga riješi.

Također se mora uzeti u obzir situacija osoba s invaliditetom koje žive u ustanovama. Fizički im je ograničen pristup vanjskom svijetu i pod izravnim su nadzorom osoblja.

Voices for Justice, 'Humanising Justice' (2022) str. 70

Druga je prepreka to što neki oblici nasilja i zlostavljanja koji se događaju unutar institucija (bilo da se radi o velikim ustanovama, domovima za njegu ili domovima za male skupine) nisu prepoznati kao kazneno djelo u nacionalnim zakonima, iako takva djela predstavljaju mučenje te nečovječno i ponižavajuće postupanje, što je kršenje članka 3. Europske konvencije o ljudskim pravima.

[Ustavni sud] nije ni pokušao saslušati iskustvo gđe X i saznati okolnosti njezina smještaja u mrežasti kavez-krevet; oslanjali su se isključivo na izvješće bolnice i nacionalno zakonodavstvo. Za gđu X to je značilo ne samo nedostupnost pravde nego i nedostupnost bilo kakve podrške koja bi trebala biti dostupna žrtvama zločina, iako šteta koju je pretrpjela ne mora biti manje ozbiljna od štete uzrokovane konvencionalnim kaznenim djelima.

Voices for Justice, 'Victims of crime with disabilities in Slovakia' (2022) str. 33

Važno je da sve vlade prepoznaju kako osobe s invaliditetom koje žive u institucijama, a koje su žrtve nasilja, imaju jednaka prava prema Direktivi o pravima žrtava i Konvenciji.

¹⁷ Voices for Justice, 'Victims of crime with disabilities in Bulgaria' (2022) str. 36.

¹⁸ Institucija je 'svako okruženje u kojem osobe s invaliditetom ne mogu ostvariti svoj izbor u pogledu životnih aranžmana i gdje osobama s invaliditetom nedostaje kontrola i autonomija nad njihovim svakodnevnim životom, bez obzira na njihovu veličinu ili vrstu usluga koje se pružaju' i uključuje 'psihijatrijske ustanove, centri za rehabilitaciju, domovi na pola puta, domovi za skupine, domovi za zaštićeno ili zaštićeno stanovanje, tranzitni domovi, domovi za njegu i druga okruženja za skupni život, uključujući ustanove male veličine. Definicija preuzeta iz Uputa Ujedinjenih Naroda o deinstitucionalizaciji, Odbor za prava osoba s invaliditetom, rujan 2022.

Sekundarna viktimizacija

Jednom je vještak od mene tražio da izradim psihološki nalaz. Ušla sam i vidjela sam oči žrtve, a te oči nikada neću zaboraviti. Potpuno prestravljen izraz lica. Vidjela sam da joj treba pomoć. Tada se nisam usudila pitati vještaka da mi dopusti da ostanem, ali sam vidjela da je žrtva bila potpuno prestravljena. Sva ta pitanja, opet i opet. Razumjela sam je.

Socijalna radnica u skloništu za žene, Voices for Justice, 'Victims of crime with disabilities in Slovakia' (2022) str. 31

Sam pravosudni sustav može retraumatizirati ili nanijeti novu štetu žrtvi s invaliditetom. Žrtve s invaliditetom mogu biti posebno osjetljive na sekundarnu viktimizaciju kada naiđu na prepreke sudjelovanju koje su uznemirujuće, uvredljive i diskriminirajuće. To je također slučaj kada pravosudni procesi i postupci nisu prilagođeni žrtvama.

U isto vrijeme, rizik od sekundarne viktimizacije nikada se ne bi trebao koristiti kao razlog da se žrtvi s invaliditetom uskrati pristup pravdi. Obveza je profesionalaca u pravosudnom sustavu ukloniti i smanjiti prepreke, uključujući rizik od sekundarne viktimizacije.

- Muškarac s intelektualnim teškoćama živio je samostalno uz podršku socijalne službe. Bio je žrtva prijevare. Policija nije provodila istragu, jer muškarac nije mogao identificirati počinitelja, te ujedno jer ga je samovoljno pustio u svoj stan. Obitelj je zatim pokrenula građanski postupak za oduzimanje poslovne sposobnosti muškarcu-žrtvi, ograničavajući njegovu slobodu i pristup socijalnoj pomoći.¹⁹

---

¹⁹ Voices for Justice, 'Victims of crime with disabilities in Slovakia' (2022) str. 60.

04 Uklanjanje prepreka i važnost dostupnih informacija i učinkovite komunikacije

Pravosudni sustav treba uvesti određene prilagodbe i podršku kako bi se uklonile ili smanjile gore navedene prepreke. To može uključivati personaliziranu podršku za žrtve s invaliditetom, kao i promjene u praksi i postupcima u policijskoj postaji i sudnici – poznate kao proceduralne prilagodbe (za više detalja, pogledajte stranicu 18.). Svrha je omogućiti da pravosudni proces napreduje na pristupačan, siguran i nediskriminirajući način za osobe s invaliditetom.

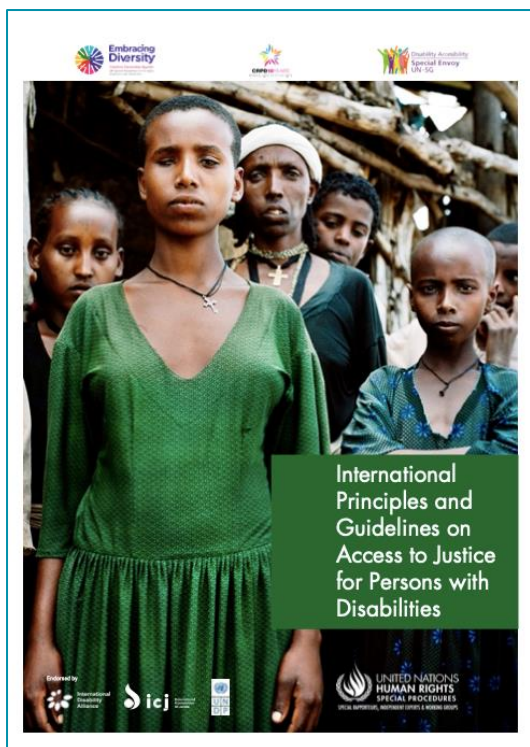
“Međunarodna načela i smjernice o pristupu pravosuđu za osobe s invaliditetom” (Načela) Ujedinjenih naroda postavljaju deset načela za uključivanje osoba s invaliditetom u pravosudni sustav te pružaju praktične savjete kako to najbolje postići. Iako su Načela prvenstveno usmjerena na nacionalne vlasti, mnogo toga je relevantno za pravne stručnjake, socijalne radnike, te službe i organizacije koje pružaju podršku žrtvama.²⁰ Smjernice navedene u nastavku temelje se na načelima UN-a, a posebno na nekim alatima i praksama koje se mogu koristiti za smanjenje prepreka s kojima se suočavaju osobe s invaliditetom, s naglaskom na pružanje pristupačnih informacija i učinkovite komunikacije.

Načela su izvrstan resurs za žrtve s invaliditetom i one koji rade ili su u kontaktu s osobama s invaliditetom:

- **Međunarodna načela i smjernice o pristupu pravosuđu za osobe s invaliditetom**
<https://www.un.org/development/desa/disabilities/wp-content/uploads/sites/15/2020/10/Access-to-Justice-EN.pdf>
- **Lako čitljiva („easy-to-read“) verzija Međunarodnih načela i smjernica o pristupu pravosuđu za osobe s invaliditetom: Prava osoba s invaliditetom. Osiguranje da će osobe s invaliditetom dobiti pravdu**
https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Disability/SR_Disability/GoodPractices/Access-to-Justice-easy-en.pdf

---

²⁰ U kolovozu 2020. godine Ujedinjeni narodi objavili su ‘International Principles and Guidelines on Access to Justice for Persons with Disabilities’. Ova načela osiguravaju praktičan i sveobuhvatan okvir za razmatranje prava i potreba osoba s invaliditetom u kaznenom postupku. Načela i smjernice imaju za cilj pomoći državama i drugim akterima u dizajniranju, razvoju, prilagodbi i provedbi pravosudnih sustava koji osiguravaju jednak pristup pravdi za osobe s invaliditetom, neovisno o njihovoj ulozi. Str. 6.

Načelo 1

Sve osobe s invaliditetom su pravno sposobne stoga nikome ne bi smio biti uskraćen pristup pravdi na temelju invaliditeta.

Načelo 2

Objekti i usluge moraju biti opće dostupne kako bi se osigurao jednak pristup pravdi bez diskriminacije osoba s invaliditetom.

Načelo 3

Osobe s invaliditetom, uključujući i djecu s invaliditetom, imaju pravo na odgovarajuću proceduralnu prilagodbu.

Načelo 4

Osobe s invaliditetom imaju pravo na dostupne obavijesti i informacije, na pravovremen i pristupačan način, na jednakoj osnovi kao i druge osobe.

Načelo 5

Osobe s invaliditetom imaju pravo na materijalnu i proceduralnu zaštitu prepoznatu u međunarodnom pravu na jednakoj osnovi kao i druge osobe.

Načelo 6

Osobe s invaliditetom imaju pravo na besplatnu i lako dostupnu pravnu pomoć.

Načelo 7

Osobe s invaliditetom imaju pravo sudjelovati u provođenju pravde na jednakoj osnovi kao i druge osobe.

Načelo 8

Osobe s invaliditetom imaju pravo podnijeti pritužbu i započeti pravne postupke vezane uz kršenje ljudskih prava i počinjenje kaznenih djela te da njihove pritužbe budu razmotrene i budu im osigurani učinkoviti pravni lijekovi.

Načelo 9

Mehanizmi učinkovitog nadzora igraju ključnu ulogu u omogućavanju pristupa pravdi za osobe s invaliditetom.

Načelo 10

Svima zaposlenim u pravosudnom sustavu moraju se omogućiti programi dizanja svijesti u vezi prava osoba s invaliditetom, posebno u kontekstu pristupa pravdi.

Sve žrtve kaznenih djela s invaliditetom moraju biti prepoznate i tretirane s poštovanjem, profesionalnošću, senzibiliziranošću i bez diskriminacije. Ovo uključuje sve osobe koje dođu u kontakt sa žrtvom, kao što su pravosudna tijela, agencije za provedbu zakona, pravni stručnjaci, sudsko osoblje, službe za podršku žrtvama, praktičari i tijela za naknadu štete.

Osobe s invaliditetom se suočavaju s raznim preprekama, uključujući fizičke zapreke u zgradama i prijevozu te nedostupne informacije i poteškoće u komunikaciji. Osobe s invaliditetom, također, imaju različita oštećenja, poput vidnih ili auditivnih oštećenja, poteškoća u kretanju ili intelektualnih poteškoća.

Postoje određeni alati i pristupi, od kojih su neki navedeni u nastavku, a koji mogu uvelike pomoći u smanjenju prepreka i u komunikaciji i pružanju dostupnih informacija. Neki će alati biti više ili manje korisni ovisno o prirodi oštećenja i prepreka, fazi pravosudnog procesa i ljudima koji su uključeni.

Dostupne informacije

Dostupne informacije su informacije koje može razumjeti pojedinac ili skupina kojoj su namijenjene te koje su im relevantne u tom trenutku. To uključuje korištenje jezika koji nije specijalistički ili tehnički, već jezik kojeg može razumjeti netko tko ne poznaje zakon ili pravosudni sustav. To uključuje postavljanje i odgovaranje na pitanja o raznim relevantnim informacijama kako bi se osiguralo da ih je osoba ispravno razumjela. To također uključuje ponavljanje već danih informacija s ciljem pravovremenog informiranja kako bi se osiguralo da žrtva nije preopterećena ili zbunjena. Kada žrtve trebaju nešto poduzeti ili donijeti odluku, trebaju im biti pružene relevantne informacije. Pojedinci također mogu imati preferencije oko načina primanja informacija, bilo elektronički, na papiru, audio, audio-vizualno ili uz podršku posrednika.

Nekoliko je priznatih načina na koje informacije mogu biti dostupne:

	Znakovni jezik;
	Video i audio vodiči;
	Augmentativne i pomoćne komunikacije (AAC);
	Savjetovanje putem telefonske linije i usluge upućivanja;
	Pristupačne web stranice;
	Indukcijska petlja, radio ili infracrveni sustavi;
	Uređaji za pojačavanje i povećala dokumenata;
	Zatvoreni titlovi;
	Brailleovo pismo;
	Lako razumljiv i jednostavan jezik;
	Olakšana komunikacija.

Žrtve s invaliditetom prema Direktivi o pravima žrtava, osim na pružanje dostupnih informacija, imaju pravo i razumjeti pružene informacije. To znači da su relevantni stručnjaci i tijela odgovorni osigurati da informacije, njihova relevantnost i implikacije budu shvaćene. Osobe s invaliditetom mogu oklijevati reći da nešto ne razumiju ili su zbunjene pruženim informacijama stoga je ključno stvoriti profesionalni odnos pun povjerenja i uključiti se u dijalog sa žrtvom. Time se osigurava da žrtve i stručnjaci mogu postavljati pitanja i provjeriti koliko su dobro informacije shvaćene.

Nadležna tijela bi trebala pružiti sljedeće informacije u pristupačnim formatima:

- Obavijest o pravima;

- Informacije o pravnoj pomoći i kako joj pristupiti;
- Informacije o dostupnim općim i specijalističkim službama za podršku;
- Informacije o naknadi i kako podnijeti zahtjev za ili dobiti naknadu;
- Pravne obavijesti, uključujući pozive, naloge, rješenja i kazne;
- Informacije o funkcioniranju pravosudnih postupaka, ulozi žrtve u postupku te očekivanjima.

Učinkovita komunikacija

Učinkovita komunikacija je više od pružanja dostupnih informacija, to je dijalog i osiguravanje da žrtve s invaliditetom mogu izraziti svoje interese, postaviti svoja pitanja i ispričati svoje priče. Cilj je osigurati načine pomoću kojih ljudi mogu u potpunosti sudjelovati u pravosudnom procesu, uključujući podnošenje pritužbe, razumijevanje i preispitivanje odluke o postojanju ili ne postojanju kaznenog progona, traženje i dobivanje odgovarajućeg pravnog savjeta te iskazivanje.

Komunikacija sa žrtvama zločina treba biti puna poštovanja, pažljiva i osjetljiva na osobne okolnosti osobe. Žrtve treba podržati da iskreno i detaljno izvijeste o onome što su doživjele. Možda će morati komunicirati putem prevoditelja, znakovnog jezika, pisanih obrazaca ili putem komunikacijskog posrednika ili voditelja, a navedeno im je potrebno osigurati. Za neke ljude može biti od pomoći ako je s njima netko tko ih poznaje, tko je tijekom dužeg perioda provodio vrijeme s njima i s kim su razvili odnos pun povjerenja. Drugima će možda biti lakše komunicirati sa strancem ili na anonimniji način.

Načela i smjernice UN-a identificiraju niz komunikacijskih pomagala i metoda. Neke od njih bi sudovi mogli rutinski pružati. Sudski službenici i pravni stručnjaci također bi trebali surađivati sa stručnjacima kako bi žrtvi pružili ono potrebno za učinkovitu komunikaciju.

Nužno je u pravosudnom sustavu osigurati tehničku i drugu podršku potrebnu strankama, svjedocima, tužiteljima, optuženicima i porotnicima kako bi mogli koristiti oblik komunikacije koji im najviše odgovara. To uključuje:

	Pomoćne sustave i uređaje za slušanje;
	Otvorene, zatvorene titlove i titlove u stvarnom vremenu te dekodere i uređaje za zatvorene titlove;
	Telekomunikacijske proizvode temeljene na glasu, tekstu i videu;
	Prikaze videoteksta;
	Računalno potpomognutu transkripciju u stvarnom vremenu;

	Softvere za čitanje zaslona, softvere za povećanje i optičke čitače;
	Zapisnike;
	Kvalificirani znakovni jezik i usmene prevoditelje;
	Telekomunikacijske relejne usluge;
	Taktilne tumače;
	Video opise i sekundarne slušne uređaje za programiranje koji primaju audio izvore za televizijske programe.

Nužno je osigurati da su svi prevoditelji sposobni učinkovito, točno, nepristrano te receptivno tumačiti (tj. nužno je razumijevanje onoga što osobe s invaliditetom govore). Također je nužno i ekspresivno tumačenje (tj. posjedovanje vještine potrebne za prenošenje informacija natrag tim osobama), koristeći potrebni specijalizirani ili tehnički rječnik (npr. pravni ili medicinski) i poštivanje profesionalnih i etičkih standarda.

Proceduralne prilagodbe

„Proceduralna prilagodba” je tehnički izraz u pravosudnom sustavu koji se odnosi na:

Sve potrebne i odgovarajuće izmjene i prilagodbe u kontekstu pristupa pravosuđu, gdje je to potrebno u određenom slučaju, kako bi se osiguralo sudjelovanje osoba s invaliditetom na ravnopravnoj osnovi s drugima.

United Nations International Principles and Guidelines on Access to Justice for Persons with Disabilities, str. 9

Proceduralne prilagodbe uklanjaju ili smanjuju prepreke s kojima se osobe s invaliditetom suočavaju u ostvarivanju prava na sudjelovanje u pravosudnom sustavu. Proceduralnim prilagodbama osigurava se pružanje individualizirane podrške osobama, posebno kako bi se osigurala učinkovita komunikacija (vidi gore). Nužno je osigurati sve proceduralne prilagodbe koje bi osobama s invaliditetom osigurale sudjelovanje u postupku. Npr. to mogu biti promjene u sudskom postupku, ispitivanju, svjedočenju, priznavanju alternativnih načina davanja iskaza i slično.

Da, ročišta su ponekad otežana, doista, jer je teže tečno komunicirati s onim žrtvama koje imaju invaliditet, ali ne bih rekao, međutim, da referenti ili tužitelji nemaju razumijevanja za žrtve trgovine ljudima s invaliditetom, naprotiv, čak sam primijetio na ročištima kojima sam prisustvovao da se oni ipak snalaze i trude biti strpljiviji i više se oslanjaju na podršku nas koji smo psiholozi ili koji pomažemo žrtvi da razumije neke aspekte, tj. prave pauze tijekom saslušanja, postavljaju nam pitanja ili traže našu pomoć da razgovaraju sa žrtvom kako bi pokušali razjasniti određene aspekte. Ročišta su doduše malo teža, ali ne bih rekao da [nejasno] diskriminiraju žrtve.

Voices for Justice, 'Victims of crime with disabilities in Romania' (2022) str. 28

Postoji važna razlika između proceduralnih i razumnih prilagodbi. Razumne prilagodbe su prilagodbe koje su potrebne osobama s invaliditetom kako bi ostvarile svoje pravo na potpuno i ravnopravno sudjelovanje u društvu, na primjer, da pohađaju školu ili da budu sposobne raditi ili živjeti samostalno. Razumne prilagodbe se moraju se osigurati kada nema nerazmjernog ili nepotrebnog opterećenja za organizaciju ili ustanovu. U slučaju pravosudnog sustava, proceduralne prilagodbe ne podliježu testu nerazmjernog ili nepotrebnog tereta i moraju se osigurati.

Najučinkovitiji način da se identificiraju potrebne proceduralne prilagodbe je kroz pojedinačnu procjenu potreba žrtava koja se odvija u dijalogu sa žrtvom koja je osoba s invaliditetom. Takva će procjena vjerojatno uključivati multidisciplinarni pristup, spajajući potrebnu pravnu pomoć, podršku žrtvama, znanja o invaliditetu i komunikaciji, socijalni rad i druge struke.²¹ Sljedeći primjeri preuzeti su iz UN-ovih načela i smjernica o pristupu pravosuđu, str. 16:

	Prilagodbe tempa postupka;
	Izmjene metode ispitivanja u odgovarajućim okolnostima, kao što je dopuštanje sugestivnih pitanja, izbjegavanje složenih pitanja, pronalaženje alternativa složenim hipotetskim pitanjima, davanje dodatnog vremena za odgovor, dopuštanje pauza po potrebi i korištenje jednostavnog jezika;
	Korištenje video zapisa dokaza i svjedočenja prije suđenja, ako je potrebno, praktično i moguće, na način da se ne krše osnovna prava, kao što je pravo na suočavanje i unakrsno ispitivanje svjedoka;

²¹ U praksi, ovo ovisi o točnoj ulozi žrtve u postupku i razlikuje se među državama. Primjerice, prava žrtve se mogu ovisiti o tome je li svjedok ili stranka u postupku.

Dopuštanje osobama s invaliditetom, u svim fazama postupka, ako tako žele, da budu u pratnji obitelji, prijatelja ili drugih osoba kako bi im pružili emocionalnu i moralnu podršku, ne zamjenjujući pritom, međutim, uloge posrednika ili pomagača.

Potpomognuto odlučivanje

Potpomognuto odlučivanje je personalizirana podrška za donošenje neovisnih odluka. Podršku može pružiti stručnjak, profesionalac, član obitelji ili prijatelj. Uključuje komunikaciju s osobom s invaliditetom davanjem informacija, slušanjem i pomaganjem da razumiju svoje izbore kako bi mogli izraziti svoje preferencije i donijeti vlastite odluke.

Ovo je u suprotnosti sa „zamjenskim odlučivanjem“ kada, primjerice, stručnjak, medicinski stručnjak, skrbnik ili odvjetnik odlučuje u ime osobe. Čak i kada stručnjak ili skrbnik ocijeni da je takva odluka „u najboljem interesu“ osobe, time se ne poštuju prava osobe s invaliditetom da sama odlučuje.

Tijekom pravosudnog postupka osoba s invaliditetom mora biti informirana i s njom se mora izravno komunicirati. To osigurava da mogu donositi informirane odluke o svom slučaju. Pravosudni postupak žrtvama kaznenih djela često nije poznat, a ljudi trebaju razumjeti što mogu očekivati u svakoj fazi postupka, znati koje odluke mogu donijeti i kako ih donijeti te postavljati pitanja i dobiti odgovore. To podrazumijeva razumijevanje odluke o istrazi i procesuiranju slučaja te osporavanje takvih odluka, razumijevanje procesa svjedočenja te donošenja odluka vezanih uz dolazak u sudnicu, korištenje video-veze. Također uključuje slobodan odabir načina komunikacije koja im najviše odgovara, na primjer, tumačenje znakovnog jezika, pisanje ili komunikacijskog facilitatora ili posrednika.

Donošenje odluka uz podršku je proces koji poštuje pravnu sposobnost osoba s invaliditetom koja bi se inače mogla dovesti u pitanje ili uskratiti. Čak i ako osoba s invaliditetom ima skrbnika, ona zadržava svoju pravnu sposobnost. U praksi to znači da skrbnik ne može donositi odluke u ime osobe, iako može imati ulogu u olakšavanju komunikacije. Donošenje odluka uz podršku može učiniti veliku razliku u osiguravanju da osoba s invaliditetom može u potpunosti ostvariti svoje pravo na pristup pravdi.

Posrednici

Posrednici su osobe koje, prema potrebi, rade s osobama uključenim u pravosudni sustav te osobama s invaliditetom kako bi osigurale njihovu učinkovitu komunikaciju tijekom pravnih postupaka. Obično su to stručnjaci poput psihologa, socijalnih radnika, govornih i jezičnih terapeuta, kliničkih psihologa ili stručnjaka iz područja obrazovanja osoba s posebnim potrebama te mentalnog zdravlja. Uloga im je olakšati komunikaciju na sudu. Upoznati su sa sudskim procesima i postupcima i imaju ključnu ulogu u preporuci odgovarajućih postupovnih prilagodbi.

Posrednici podržavaju osobe s invaliditetom da razumiju i donesu informirane izbore te mogu igrati ključnu ulogu u potpomognutom odlučivanju. Osiguravaju da se pravosudni postupak objasni i da se o njemu govori na način koji žrtve mogu razumjeti te da se može uspostaviti

učinkovita komunikacija između žrtava i pravnih stručnjaka. Ovo može uključivati redovite stanke, postavljanje pitanja na nedvosmislen način, izbjegavanje određenih riječi, dopuštanje dugih pauza između pitanja i odgovora te razumijevanje emocionalnih znakova koje žrtva može pokazivati kako bi se izbjegao nepotreban stres. Posrednici su neutralni i ne mogu djelovati kao zagovornici ili podrška žrtvi s invaliditetom.

Prevođenje znakovnog na hrvatski jezik

Prevođenje na znakovni jezik može biti ključna usluga tumačenja za gluhe osobe ili osobe s oštećenjem sluha. Nekada se komunikacija može odvijati pisanim putem, ali ako to nije učinkovito, tada je potreban znakovni jezik. S obzirom na to da postoji više znakovnih jezika, potrebno je posavjetovati se sa žrtvom o tome kojim se ona znakovnim jezikom služi. Tumači znakovnog jezika trebaju biti registrirani ili profesionalno osposobljeni i razumjeti sudske postupke. Žrtva ne bi trebala snositi nikakve troškove povezane s tumačenjem.

Augmentativna i alternativna komunikacija (AAC)

Augmentativna i alternativna komunikacija (AAC) su načini komunikacije koji ne uključuju govor. Ove oblike komunikacije, razvili su, testiraju i vrednuju stručnjaci i osobe koje se njima koriste. To može uključivati geste, crtanje, pokazivanje na slike ili riječi, kao i više tehnoloških opcija koje uključuju uređaje za generiranje govora, računala i tablete. AAC se može koristiti kao uobičajeno sredstvo komunikacije ili kao privremena metoda komunikacije zbog posebnih okolnosti ili preferencija. Specijalizirani AAC setovi kao što su lutke, kartice s emocijama i setovi simbola su razvijeni i mogu biti dostupni. Ovi se pristupi mogu koristiti u podršci žrtvama, na policiji te u pravnom ili sudskom okruženju.²²

Emocionalna i osobna podrška

Prema Direktivi o pravima žrtava, žrtve kaznenih djela imaju pravo na emocionalnu podršku koju pružaju službe za podršku žrtvama. Također mogu imati pravo na osobu za emocionalnu ili osobnu podršku koja će biti prisutna u sudnici tijekom saslušanja ili suđenja, kao i na pomoć u pripremi za isto.²³ To mogu pružiti roditelji, rođaci, prijatelji, služba za podršku žrtvama, specijalizirane službe, negovatelji ili netko koga poznaju i kome vjeruju. Neke žrtve s invaliditetom možda će željeti pomoćni predmet, kao što je odjevni predmet, igračka za 'stres' ili vjerski simbol, a drugima bi to mogla biti životinja za emocionalnu potporu.

---

²² Julinda Beqiraj i sur., *Access to Justice for Persons with Disabilities: From International Principles to Practice* (International Bar Association 2017).

²³ §66(2) Austrian Civil Procedure Code; Second Violence Prevention Act.

05 Što je pojedinačna procjena potreba žrtava kaznenih djela? Zašto je važna za žrtve kaznenih djela?

Pojedinačna procjena potreba žrtve nužan je i prikladan alat koji se koristi kako bi se osiguralo, između ostalog, potpuno i pravilno sudjelovanje osoba s invaliditetom u kaznenom postupku.

Pojedinačna procjena potreba žrtve treba se koristiti kako bi se identificirale posebne prepreke s kojima se osobe s invaliditetom susreću kao žrtve nasilja te njihove specifične potrebe za podrškom. Pojedinačna procjena potreba treba odrediti kako ukloniti ili prevladati prepreke, koja podrška i proceduralne prilagodbe su potrebne i kako ih pružiti. U idealnom slučaju, to bi se trebalo dogoditi od prvog kontakta s nadležnim tijelima. To mora biti stalni fokus kroz sve faze postupka kako bi se utvrdilo kako prilagoditi komunikaciju, kako prilagoditi postupak i zajamčiti pristup žrtvama s invaliditetom.

Ograničenja trenutne prakse

U praksi je, međutim, nacionalno istraživanje projekta Voices for Justice pokazalo kako se pojedinačna procjena potreba žrtve nedovoljno koristi, a kada se provede, ona je često ad hoc i nedosljedna. Konkretnije, pojedinačna procjena potreba žrtve općenito se ne prepoznaje kao alat za jamčenje sudjelovanja osoba s invaliditetom u kaznenom postupku. Direktiva o pravima žrtava, kao i većina praksa na nacionalnim razinama²⁴ stavljaju naglasak na pojedinačnu procjenu potreba žrtve kao načina identificiranja i zadovoljavanja potreba za zaštitom žrtava zločina. Tako je pravo na pojedinačnu procjenu potreba žrtve usko povezano s pravom na zaštitu u Direktivi²⁵ te je usmjereno na rizike zastrašivanja i ponovne ili sekundarne viktimizacije, a ne na prepoznavanje komunikacijskih i informacijskih prepreka i usvajanje proceduralnih prilagodbi.

Unatoč tome, dva imperativa – zaštita i sudjelovanje – mogu se i trebaju ispuniti kroz sustavan i multidisciplinarni proces procjene koji je prilagođen i odgovara pojedincu i zahtjevima određene faze kaznenog postupka.

Kako provesti pojedinačnu procjenu potreba žrtve?

Procjena prepreka i individualnih okolnosti žrtve mora se provesti na način koji minimalizira neugodnosti za žrtve, uz poštivanje njihovog dostojanstva, trenutne fizičke, psihičke i socijalne situacije. Također treba pravilno uzeti u obzir prirodu kaznenog djela i samog “slučaja”. Potreban je multidisciplinarni pristup kako bi relevantna stručnost i iskustvo bili uključeni u proces procjene i pridonijeli mu. Treba uzeti u obzir rizike i/ili strah od štete.

Odgovornost za pojedinačnu procjenu leži na tijelima uključenim u kazneni postupak, zaduženim za različite faze kaznenog postupka. Međutim, u praksi se proces pojedinačne

²⁴ Voices for Justice, ‘Victims of Crime with Disabilities in Croatia’ (2022) str. 26.

²⁵ Kako je navedeno u članku 22. i 23. Direktive o pravima žrtava od Europske unije.

procjene može pokrenuti od strane služba za podršku žrtvama, socijalnih radnika, organa za provedbu zakona, sudskih službenika, sudskih vještaka i drugih stručnjaka u kontaktu s osobama s invaliditetom koje su žrtve kaznenog djela. Određena vrsta kvalificirane institucije ili stručnjaka mogla bi biti ovlaštena zakonom ili sudskim nalogom za sustavno provođenje i ažuriranje pojedinačne procjene u kaznenom postupku.

Neke važne okolnosti koje treba procijeniti uključuju:

- Prepreke u sudjelovanju: uključujući okolinu, stavove, informacije, ekonomske prepreke;
- Osobne okolnosti: uključujući dob, spol, zdravlje, osobu od povjerenja, životne okolnosti;
- Rizike i prijetnje: prethodna viktimizacija, ranjivost na ponovnu viktimizaciju, rizik od sekundarne viktimizacije;
- Odnos s osumnjičenikom: osobni odnos s okrivljenikom/optuženikom, ovisnost o okrivljeniku, skrbništvo.

Postoje postojeći modeli^{26, 27} i prakse o tome kako provesti pojedinačnu procjenu potreba žrtve u pravosudnom sustavu. Ovo je područje u kojem se praksa razvija i mijenja.

Za žrtve s invaliditetom, pojedinačna procjena potreba nikada se ne bi trebala koristiti kao način procjene vjerodostojnosti ili pravne sposobnosti. Postoji niz specifičnijih razmatranja kako bi se osiguralo da procjena žrtava s invaliditetom bude puna poštovanja, senzibilizirana i učinkovita. Pojedinačna procjena potreba trebala bi:

- Provoditi se na **sustavan** način od prvog kontakta s pravosudnim sustavom. Informacije se mogu pružiti na način koji ne ugrožava povjerljivost pojedinca i osigurava razumijevanje i zadovoljenje njihovih potreba.
- Poštivati **pravnu sposobnost** žrtve i njezinu volju i preferencije. To vrijedi jednako bez obzira ima li osoba s invaliditetom skrbnika ili ne. Ako postoji skrbnik, postupak procjene mora se provoditi u izravnoj komunikaciji sa žrtvom, a ne sa skrbnikom; skrbnik ne može donositi odluke u ime žrtve, iako u nekim okolnostima može pomoći u komunikaciji. Gdje je to potrebno, treba koristiti profesionalnu komunikacijsku pomoć/facilitaciju/tumačenje ili potpomognute usluge donošenja odluka.
- Uključiti **multidisciplinarni** pristup i tim kako bi uključili prave ljude i stručnost u proces. Za osobe s invaliditetom to može uključivati osobu za podršku, socijalnog radnika, stručnjaka za komunikacije, odvjetnika itd.

---

²⁶ Victim Support Europe VICToRIIA (Best Practices in Victims' Support: Referrals, Information and Individual Assessment), How to identify victims' support needs? Guidelines to develop an individual needs assessment (2019)
<https://victim-support.eu/wp-content/files_mf/1626337899GuidlinesfinalforprintF.pdf>.

²⁷ Francusko Ministarstvo pravosuđa, EVVI project guidance on individual assessment of victims of crime (2013)
<http://www.justice.gouv.fr/publication/evvi_guide_en.pdf>.

- Jasno odrediti prepreke s kojima se suočava žrtva s invaliditetom i koja je podrška i **proceduralna prilagodba** potrebna za prevladavanje tih prepreka, uključujući odgovornost za zbrinjavanje i kako će se to osigurati u praksi.
- Odvijati se **kontinuirano**, tako da se potrebe i prepreke mogu identificirati i rješavati u svim fazama procesa. Ovaj proces bi trebao biti dijalog sa žrtvom kako bi se njezina volja i preferencije razumjele i poštovale. Uključiti pregled i procjenu jesu li pružene usluge podrške i proceduralne prilagodbe učinkovite u jamčenju prava osoba s invaliditetom na sudjelovanje u njihovom slučaju u pravosudnom sustavu.
- Odrediti određenu **osobu za kontakt** kojoj se žrtva uvijek može obratiti sa zahtjevima za dodatnim ili drugačijim oblicima podrške i proceduralnim prilagodbama. To može biti netko iz policije, službi za podršku žrtvama, socijalne službe ili sudske službe.

06 Pravni stručnjaci – uloge i odgovornosti

...još je manje obveza suda da pruži informacije žrtvama s invaliditetom... Nepotrebno je reći da se, uz ovakva opća pravila i bez posebnog spominjanja invaliditeta, možemo osloniti samo na profesionalnost ljudi koji rade u sustavu i pružaju podršku u nadi da će podrška koju pružaju biti prilagođena bilo kojoj vrsti invaliditeta koji bi žrtva mogla imati i da će prepoznati da invaliditet uopće postoji. Drugim riječima, ovisimo o diskrecijskoj ocjeni

Voices of Justice, 'Victims of crime with disabilities in Bulgaria' (2022) str. 27

Na nacionalnoj europskoj i međunarodnoj razini postoji niz različitih pravnih instrumenata koji propisuju obveze kaznenopravnih stručnjaka u kaznenim postupcima s ciljem osiguranja prava sudjelovanja žrtava u kaznenim postupcima. Oni su navedeni u [2. poglavlju](#).

Projektom Voices for Justice utvrđeno je da je Direktiva o pravima žrtava slabo implementirana na nacionalnoj razini za žrtve s invaliditetom. U praksi, malo stručnjaka u potpunosti razumije svoje obveze prema Konvenciji Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom.

Obveze poštivanja prava žrtava s invaliditetom u sudnici

Svi akteri u kaznenopravnom sustavu igraju bitnu ulogu i imaju posebne obveze poštivanja prava žrtava s invaliditetom, u skladu s Direktivom o pravima žrtava i Konvencijom Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom (UNCRC), ovisno o fazi kaznenog postupka. Međusektorske obveze za sve stručnjake u kaznenopravnom sustavu uključuju:

- Obvezu postupanja prema žrtvama s invaliditetom s poštovanjem i dostojanstveno, uključujući nediskriminaciju žrtava s invaliditetom na temelju invaliditeta, spola, etničke pripadnosti i dobi;
- Obvezu sprječavanja i rješavanja rizika od sekundarne i ponovne viktimizacije, zastrašivanja i odmazde;
- Obvezu donošenja potrebnih administrativnih i proceduralnih mjera za prilagodbu žrtvama s invaliditetom tijekom kaznenog postupka;
- Obvezu davanja informacija i komuniciranja o pravima i postupcima na načine koji su primjereni i razumljivi žrtvama.

Nepoštivanje ovih obveza predstavlja diskriminaciju prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom i kršenje Direktive o pravima žrtava. Prije svega, proceduralne prilagodbe, kako je opisano u 4. poglavlju, obveza su nacionalnih vlasti da žrtvama s invaliditetom zajamče

jednak pristup pravdi i ne podliježu testu „razumnosti“ ili „pretjeranog tereta“.²⁸ Kako objašnjava Center for Disability and Law and Policy Sveučilišta Galway, 'obveza pružanja takvih prilagodbi u kontekstu pristupa pravosuđu' ne može se ublažiti argumentima o razumnosti i opsegu budući da će pružatelji takvih prilagodbi neizbježno biti državni ili javni službenici uključeni u pravosudni sustav.²⁹

Policijsko i pravosudno osoblje

Dostupne informacije i učinkovita komunikacija

U fazi prijave, policija i drugo pravosudno osoblje moraju omogućiti žrtvama s invaliditetom da prijave kazneno djelo te razumiju postupak i njihova prava. U tu svrhu, prema žrtvama s invaliditetom trebalo bi se postupati s poštovanjem, bez predrasuda ili stereotipa, te usvojiti sve potrebne proceduralne prilagodbe kako bi svi postupci bili u potpunosti dostupni žrtvama s invaliditetom. Takva prilagodba uključuje fizički pristup policijskoj postaji ili mogućnosti podnošenja kaznene prijave alternativnim sredstvima ako arhitektura zgrade ne dopušta pristup zgradi onim žrtvama koje imaju poteškoće u kretanju. To se može učiniti prikupljanjem izjava na drugom mjestu, na primjer u kući žrtve ili na nekom drugom sigurnom mjestu koje poštuje privatnost žrtve. Osim toga, informacije se moraju pružiti na način da ih žrtva može primiti i razumjeti. Konkretno, informacije o pravima i postupcima trebaju biti pružene i objašnjene na način koji je razumljiv žrtvi s invaliditetom kako bi žrtva mogla postavljati pitanja.

[Za više informacija, pogledajte [4. poglavlje](#)]

Pokazivanje poštovanja prema žrtvi i pružanje adekvatnih uvjeta za podnošenje pritužbe ili prijave podrazumijeva prepoznavanje specifičnih okolnosti žrtve te njihovo prihvaćanje.

Jednog popodneva smogla je unutarnju snagu i otišla u policijsku postaju. Naišla je na mladog policajca koji je bio vrlo pristojan i pomogao joj je prijaviti kazneno djelo. Prvo što joj je policajac rekao bilo je „J., što se događa? Ti si dijete našeg kolege!“ “Uvijek je odvojio vrijeme da me sasluša kad bih išla u policijsku postaju.

Žrtva sa psihosocijalnim teškoćama, Voices for Justice, ‘Victims of crime with disabilities in Bulgaria’ (2022)

Policija također mora pružiti informacije o tome kako pristupiti službama za podršku, pravnoj pomoći, objašnjenjima prava žrtava i kaznenim postupcima te kako dobiti drugu potrebnu podršku i zaštitu. To bi trebalo uključivati i upućivanje na službe za podršku žrtvama.

[Za više informacija o [Službama za podršku žrtvama](#), pogledajte [8. poglavlje](#)]

²⁸ Eilionóir Flynn i Anna Lawson, ‘Disability and Access to Justice in the European Union: Implications of the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities’ (2013) 4 European Yearbook of Disability Law 7.

²⁹ Eilionóir Flynn i sur., ‘Access to Justice of Persons with Disabilities’ (Centre for Disability Law and Policy at University of Galway 2019)

https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Disability/SR_Disability/GoodPractices/CDLP-Finalreport-Access2JusticePWD.docx.

Identificiranje prepreka

Policija je dužna prikupiti osobne podatke i informacije o kaznenom djelu i žrtvi, što uključuje i identifikaciju prepreka s kojima bi se žrtva mogla suočiti u kaznenom postupku. Ne postoji obveza da netko raspravlja ili otkriva ako ima invaliditet, umjesto toga, treba se usredotočiti na prepreke s kojima se osoba suočava u pristupu policiji, sudjelovanju u istrazi i prisustvovanju na sudskim raspravama.

[Za detaljnije informacije o preprekama s kojima se suočavaju žrtve s invaliditetom, pogledajte [3. poglavlje](#)]

Pojedinačna procjena

Policija je uključena u provedbu pojedinačne procjene potreba žrtve, u skladu s Direktivom o pravima žrtava i nacionalnim zakonodavstvom. Kroz pojedinačnu procjenu potreba potrebno je utvrditi proceduralne prilagodbe u kaznenom postupku te kako će se one financirati i provoditi. Multidisciplinarni pristup pojedinačnoj procjeni je važan za utvrđivanje svih potrebnih potpora i prilagodbi, a može uključivati sudjelovanje i doprinos služba za podršku žrtvama, socijalnih radnika i drugih stručnjaka, njegovatelja, članova obitelji, osobe od povjerenja i stručnjaka za komunikaciju.

Procjenu treba provesti u dijalogu sa žrtvom i, ako je potrebno, koristiti podržano donošenje odluka te posrednika ili komunikacijskog facilitatora. Te uloge mogu obavljati stručnjaci, članovi obitelji ili skrbnici, ali to mora biti uz suglasnost osobe s invaliditetom.

[Više informacija o pojedinačnoj procjeni potražite u [5. poglavlju](#)]

[Za više informacija o podržanom donošenju odluka, pogledajte [4. poglavlje](#)]

[Za više informacija o multidisciplinarnom pristupu u podršci žrtvama s invaliditetom pogledajte [7. poglavlje](#)]

Proceduralne prilagodbe

U fazi istrage i fazi suđenja, policijsko i pravosudno osoblje treba podržati provedbu proceduralnih prilagodbi kako bi se osiguralo da žrtve s invaliditetom mogu komunicirati s odvjetnikom te državnim odvjetnikom i sucem. U suradnji sa socijalnim radnicima i „voditeljima slučaja“, pravosudni i sudski službenici moraju osigurati dostupnost prevoditelja i drugih stručnjaka koji olakšavaju komunikaciju sa žrtvama s invaliditetom. Ako je policija uključena u ispitivanje žrtve, potrebno je osigurati odgovarajuću komunikaciju i fizičko okruženje planiranjem saslušanja unaprijed.

[Za više informacija o proceduralnim prilagodbama a za učinkovitu komunikaciju, pogledajte [4. poglavlje](#)]

Državni odvjetnici i suci

U fazi istrage i suđenja, državni odvjetnici i suci imaju dužnost jamčiti pravo na sudjelovanje žrtvama s invaliditetom. Oni prije svega moraju osigurati da je pojedinačna procjena provedena i, kada je to potrebno, ažurirana na način da se identificiraju prepreke u kaznenom postupku i pronađe način kako ih prevladati. Oni bi trebali osigurati da su identificirane proceduralne prilagodbe doista i usvojene. Prilagođavanje postupka može imati različite oblike i zahtijevati prilagodbe o sljedećem: načinu na koji se vodi slučaj, odnosno postupak; kako se provode saslušanja i ispitivanja; kako se zakazuju ročišta; i kako se koriste prostorije i oprema.

Državni odvjetnici i suci također moraju prepoznati stručnjake i druge osobe koji mogu imati ulogu u olakšavanju komunikacije sa žrtvama s invaliditetom. To može uključivati članove obitelji, njegovatelje, socijalne radnike, ali to mora biti osoba u koju žrtva ima povjerenja. Sud može odlučiti da je potrebno olakšanje komunikacije, a to se može postići osobno ili putem video veze. Ako žrtva ima skrbnika, skrbnik ne može djelovati ili govoriti u ime žrtve s invaliditetom. Mora se komunicirati sa samom žrtvom, čak i ako je potrebna pomoć treće osobe ili uređaja. U svakom trenutku, sve strane moraju osigurati da želje skrbnika ne zamijene volju i preferencije žrtve. Moraju se poduzeti sve potrebne mjere kako bi se osigurala podrška žrtvi da izrazi svoju volju.

Zanimljivo mi je bilo to da tijekom cijelog postupka prije suđenja žrtva nije bila ispitana, niti kao svjedok, niti je bila osobno upoznata s bilo kakvim pravima. Informacije o pravima davane su na standardan način putem obavijesti upućene njegovom skrbniku koji je bio osoba bez ikakvog emocionalnog ili bilo kakvog drugog odnosa s pacijentom, radilo se o djelatniku doma socijalne skrbi u kojem je žrtva boravila, on nije bio zainteresiran ni na koji način ... Formalno je zabilježeno da je netko bio obaviješten, ali bilo je očito da ta osoba nije bila ni u kakvom kontaktu sa žrtvom.

Intervju sa sucem, Voices for Justice, 'Victims of crime with disabilities in Bulgaria' (2022) str. 29

Priopćavanje odluka donesenih tijekom kaznenog postupka posebno je važno. Postoje različiti primjeri kako su suci i sudovi prenijeli presudu, na primjer tako što su suci pisali odluke jednostavnim jezikom.³⁰ Izrada jednostavnih sažetaka na kraju suđenja olakšava razumijevanje onoga što se dogodilo u postupku.³¹ Još jedna praksa koja pomaže razumijevanju i komunikaciji je organiziranje „cooling-down“ razgovora odmah nakon ispitivanja kako bi se objasnilo što će se dalje događati u kaznenom postupku.³²

Odvjetnici

Odvjetnici mogu zastupati žrtve s invaliditetom. To može ovisiti o dostupnosti pravne pomoći, načinu na koji žrtva s invaliditetom želi sudjelovati i njihovoj službenoj ulozi u postupku. Žrtve bi njihov odvjetnik ili drugi stručnjak trebao obavijestiti o tome kako pristupiti pravnoj pomoći. Odvjetnik bi trebao djelovati na način da zaštiti prava žrtve tijekom cijelog kaznenog postupka i osigurati da se poštuju obveze kaznenopravnog sustava utvrđene u Direktivi o pravima žrtava i Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom. Odvjetnik može biti ključan kako bi se osiguralo da žrtva s invaliditetom bude potpuno informirana i razumije postupak i što se od nje traži i očekuje u ulozi koja joj je dodijeljena, bilo kao svjedok ili stranka u postupku.

³⁰ Za primjere u UK vidi Jack (A Child : care and placement orders) [2018] EWFC B12; Dorset Council v A (Residential Placement: Lack of Resources) [2019] EWFC 62 (10. listopada 2019.) <<https://www.bailii.org/ew/cases/EWFC/OJ/2018/B12.html>>.

³¹ Takav je slučaj u Australiji: Victoria Legal Aid, 'Submission to the Office of the High Commissioner for Human Rights: Article 13 – Access to Justice, Convention on the Rights of Persons with Disabilities' (10. svibnja 2017.) <<https://www.legalaid.vic.gov.au/sites/default/files/vla/vla-submission-to-the-office-of-the-high-commissioner-for-human-rights-article-13.docx>>.

³² Vidi the International Criminal Court 'Rules of Procedure and Evidence' <<https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/Publications/Rules-of-Procedure-and-Evidence.pdf>>.

Odvjetnici moraju djelovati prema uputama žrtve s invaliditetom. U praksi to može uključivati rad s facilitatorom komunikacije. Tamo gdje postoji skrbnik, i komunikacija se odvija preko skrbnika, mora se poštovati poslovna sposobnost osobe s invaliditetom. U tu svrhu, odvjetnici moraju razumjeti situaciju svog klijenta, uključujući odnos između žrtve i njezinih skrbnika, njihova preferirana sredstva komunikacije i njihovu mrežu podrške. Odvjetnik prije svega mora podržavati izražavanje i slijediti volju i sklonosti svojih klijenata.

Praktični koraci koje stručnjaci predlažu odvjetnicima:

- Uspostavljanje suradnje sa socijalnim radnicima i službama za podršku žrtvama kako bi identificirali i pružili potrebnu podršku.
- Utvrđivanje potrebnih proceduralnih prilagodba u dogovoru sa žrtvom i osiguravanje njihove pravilne provedbe tijekom sudskog postupka kako bi žrtva mogla sudjelovati.
- Podržavanje žrtve da razumije različite korake kaznenog postupka i njihovu ulogu u svakoj fazi kako bi žrtva bila upoznata sa sudnicom i različitim ulogama na sudu, kako se može pripremiti za svjedočenje, kako zatražiti potrebnu podršku ili obavijestiti sud ako im je potrebna proceduralna prilagodba. To će vjerojatno uključivati blisku suradnju sa službama za podršku žrtvama ili sa socijalnim radnikom, obitelji ili njegovateljima.
- Informiranje žrtve o svim odlukama donesenim u njenom slučaju.
- Ako žrtva ima skrbnika, odvjetnik uvijek mora poštivati pravnu sposobnost žrtve i slijediti upute svog klijenta, žrtve. Kada je to potrebno, odvjetnik bi trebao osigurati komunikaciju kako bi se osigurala učinkovita komunikacija.
- Informiranje žrtve o konačnoj presudi i svim implikacijama koje ona ima za njih.

07 Socijalni radnici i multidisciplinarni timovi – uloge i odgovornosti

U projektu Voices for Justice, izazovi s kojima se osobe s invaliditetom u ostvarivanju prava na sudjelovanje kao žrtve i svjedoci u pravosudnom sustavu u državama članicama Europske unije susreću, opisani su kao „prazan prostor”. Socijalni radnici, njegovatelji i drugi koji rade ili su u kontaktu s osobama s invaliditetom imaju profesionalnu odgovornost podržati žrtve s invaliditetom da razumiju svoja prava i sudjeluju u pravosudnom sustavu, da otvore 'prazan prostor' kako bi žrtve s invaliditetom bile vidljivi i aktivni sudionici. Na ovaj način stručnjaci mogu potencijalno preobraziti iskustvo žrtava s invaliditetom, osiguravajući da imaju znanje i podršku koja im je potrebna za prijavu kaznenog djela, za odgovaranje na pitanja, za razumijevanje istražnog procesa te za prisustvovanje i sudjelovanje na sudu i suđenju.

Žrtve s intelektualnim ili psihosocijalnim teškoćama pronalaze način. Mislim, ili barem moje iskustvo govori, da se uvijek savjetuje. To znači da socijalne službe igraju golemu ulogu. Socijalni radnici iz socijalne službe nas zovu i kažu: „Imam klijenta ovdje...” Ponekad socijalna radnica dođe prva da nas konzultira, da vidi kako funkcionira naša organizacija ili čak nazove da provjeri informacije. A onda će osoba sama doći jer poanta je razgovarati izravno s osobom, ako je ikako moguće. Jer puno puta je osoba s invaliditetom u kontaktu s tim pomagačima, ali nemaju sve informacije.

Intervju s odvjetnikom, Voices for Justice, 'Victims of crime with disabilities in Czechia' (2022) str. 39

Identificiranje kaznenih djela

Nikada joj nije palo na pamet prijaviti policiji što se događa. [...] nije ni zamišljala da je to neka vrsta zločina, „Nisam znala da je to nešto što bih trebala prijaviti”. Također nije znala kako će to dokazati i bojala se da je ne nazovu „prostitutkom”, „ludom”, „Stigma, znaš”.

Intervju s osobom s psihosocijalnim invaliditetom koja je bila žrtva silovanja abuse 'Victims of crime with disabilities in Bulgaria' (2022)

Socijalni radnici, njegovatelji i drugi koji su u redovnom kontaktu s osobama s invaliditetom mogu prvi primijetiti da se dogodilo kazneno djelo. To može biti zato što postoji očita ozljeda, na primjer, fizička povreda osobe ili njezine imovine. Neobično ili neočekivano ponašanje, neobjašnjivi strah ili nervoza također mogu biti znakovi da nešto nije u redu i da bi osoba mogla biti žrtva.

Žrtva s invaliditetom može se prvo obratiti njegovatelju ili socijalnom radniku sa svojom pritužbom ili zabrinutošću zbog štete koju je pretrpjela. Neke osobe s invaliditetom ovise o tome da se drugi brinu o njima i imaju malo utjecaja na vlastiti život, bilo u instituciji ili u obiteljskom okruženju. Možda ne shvaćaju da su žrtve kaznenog djela koje mogu prijaviti ili im je možda potreban savjet kako prijaviti kazneno djelo na koje se sumnja. Socijalni radnici i drugi imaju dužnost osigurati da su osobe s invaliditetom sigurne i da dobivaju podršku. Oni također imaju zakonsku obvezu prijaviti sumnju na potencijalna kaznena djela. Gdje je to slučaj, to treba učiniti prema uputama osobe s invaliditetom i uz njezino puno znanje i razumijevanje situacije.

Kaznena djela u institucijama

Posebno je teško identificirati i istražiti kaznena djela iza zatvorenih vrata. Institucije za osobe s invaliditetom često djeluju kao izolirane, odvojene institucije u društvu. Stručnjacima može biti teško pristupiti im i pratiti ih, a korisnicima nemoguće napustiti. Istraživanje projekta Voices for Justice utvrdilo je nedostatke prijavljivanja, rješavanja i suočavanja s kaznenim djelima u institucijama. Zlostavljanje, nasilje, krađe i druga štetna djela često se minimiziraju ili se ne shvaćaju kao dovoljno važni da bi ih osoblje i korisnici prijavili.

Žrtve s invaliditetom često nisu informirane o svojim pravima i nemaju podršku u ostvarivanju svojih prava. Štoviše, procedure nisu jasne, prijava kaznenog djela može trajati dugo, žrtve mogu doživjeti odmazdu počinitelja ili mogu biti zastrašene da ne prijave, a institucije češće rješavaju situaciju kao interni problem. Većina slučajeva sumnje na kaznena djela u institucijama ne dopijeva do nadležnih tijela.

Multidisciplinarni rad u kaznenopravnom sustavu

Za osobe s invaliditetom koje su žrtve neophodna je suradnja između socijalnih radnika, službi za podršku žrtvama i pravnih stručnjaka. Sve tri profesije igraju važnu ulogu u podršci i zaštiti pojedinaca u ranjivim situacijama, ali također donose vrlo različita znanja s različitim svrhom. Socijalni radnici primarno su usmjereni na rješavanje uzroka i posljedica problema ljudi. U isto vrijeme, pravni stručnjaci usredotočeni su na rješavanje društvenih sukoba i postizanje pravde, a pružatelji podrške žrtvama olakšavaju i omogućuju žrtvama pristup pravdi uz minimaliziranje daljnje štete.

Suradnja socijalnih radnika, pravnih stručnjaka i pružatelja podrške žrtvama važna je za bolje razumijevanje položaja žrtava kaznenih djela i vođenje sudskog procesa. Takva suradnja može značajno doprinijeti zaštiti žrtava, pomoći im u sudskim postupcima i pomoći u smanjenju učinaka kaznenih djela.

S obzirom na broj i razmjere prepreka i izazova s kojima se žrtve s invaliditetom suočavaju pri pristupu pravdi, opisanih u [3. poglavlju](#), osobito je važno usvojiti multidisciplinarni pristup pri procjeni i pružanju podrške. To može uključivati stvaranje multidisciplinarnog tima, koji uključuje međusobno povezivanje, koordinaciju i zajednički rad stručnjaka iz različitih područja. Kroz multidisciplinarni rad različiti stručnjaci razmjenjuju znanja, informacije, resurse i poglede na rješavanje specifičnih i složenih problema. Uspješan multidisciplinarni rad karakteriziraju stručnjaci koji preuzimaju različite uloge i odgovarajuću odgovornost za svoje područje i zadatke. Za učinkovit rad, multidisciplinarni tim zahtijeva jasnu koordinaciju i

vodstvo. Trebala bi postojati jedna osoba kojoj se žrtva uvijek može obratiti, a koja je odgovorna da se okupi pravi tim s potrebnom stručnošću i ovlastima.

Dijagram: Elementi multidisciplinarnog timskog rada

Multidisciplinarni pristup mora osigurati da se volja i sklonosti osobe poštuju, čime se učinkovito pomaže u ispravljanju neravnoteže moći koja postoji u pravosudnom sustavu i koju žrtve zločina često jako osjećaju. Podrška se mora identificirati i pružiti u dijalogu sa žrtvom i prema njezinim uputama.

Povezivanje sa stručnjacima i specijalističkim službama

Postoji niz specijalističkih usluga i stručnjaka koji mogu pridonijeti multidisciplinarnom pristupu:

- Službe za podršku žrtvama;
- Specijalizirane usluge podrške žrtvama – kao što su žrtve zločina iz mržnje, trgovine ljudima i rodno uvjetovanog nasilja;
- Specijalizirani odvjetnici ili pravne usluge (uključujući besplatnu ili pristupačnu pravnu pomoć i zastupanje);
- Pravosudni posrednici i stručnjaci za komunikaciju koji bi mogli olakšati i potvrditi komunikaciju sa žrtvama s invaliditetom;
- Opće usluge podrške za osobe s invaliditetom;
- Grupe i organizacije za samozastupanje ili vršnjačku podršku.

Okvir za procjenu i pružanje podrške

Pojedinačna procjena temelj je za utvrđivanje i uspostavljanje onoga što je potrebno žrtvi s invaliditetom za pristup pravdi. Ipak, u praksi i kao što je ranije navedeno, pojedinačne procjene često se ne provode sustavno i dosljedno. Ovaj odjeljak ima za cilj pružiti okvir i smjernice za provedbu pojedinačne procjene. To uključuje prepoznavanje prepreka, načina procijene kakva podrška i prilagodbe su potrebne i kako ih postaviti. Doprinos socijalnih radnika ovom procesu može biti:

- osigurati da žrtve s invaliditetom razumiju važnost procjene. To može uključivati rad sa službama za podršku žrtvama i/ili pravnim stručnjacima, uključujući policiju;
- obavijestiti relevantna tijela, uključujući policiju i sudove, o važnosti pojedinačne procjene u utvrđivanju načina uklanjanja prepreka pravdi, koje su proceduralne prilagodbe potrebne i koja bi podrška mogla biti potrebna. Ovo je važan način na koji vlasti mogu ispuniti svoju zakonsku obvezu da žrtvama s invaliditetom omoguće pristup pravdi;
- promicati i olakšati multidisciplinarni pristup koji može osigurati da se individualne okolnosti žrtve s invaliditetom razmatraju cjelovito i da se poštuju tijekom cijelog procesa kaznenopravnog sustava. Različita stručnost može biti potrebna u različitim točkama procesa, a multidisciplinarni pristup pomoći će u rješavanju promjenjivih potreba pojedinačnih žrtava i promjenjivih zahtjeva određene točke u pravosudnom procesu.

Dijagram: Okvir za procjenu i pružanje podrške žrtvama s invaliditetom

Gornji okvir ilustrira vrste podrške potrebne za žrtve s invaliditetom, s namjerom da žrtve sudjeluju i imaju glas u pravosudnom sustavu.

Gdje leži odgovornost za procjenu, pristup i koordinaciju podrške razlikuje se i ovisit će o nacionalnom kontekstu. Socijalni radnici koji su u kontaktu s osobama s invaliditetom, posebice oni koji imaju profesionalni odnos sa žrtvom s invaliditetom, imat će ključnu ulogu u svim aspektima individualne procjene i pružanja podrške.

Procjena

Socijalni radnici imaju ulogu osigurati da se individualna procjena u pravosudnom sustavu dogodi i provede na stručan i multidisciplinarnan način. Oni mogu identificirati potrebnu stručnost, okupiti i koordinirati multidisciplinarni tim za podršku.

Dostupnost komunikacije

Socijalni radnici mogu biti prvi stručnjaci s kojima žrtva s invaliditetom razgovara ili ih informira o prouzročenoj šteti ili mogućem zločinu. Socijalni radnici potom mogu informirati žrtve o njihovim pravima, uputiti ih na službe za podršku žrtvama i specijalizirane službe te pružiti izravnu podršku za prijavu kaznenog djela.

Zastupanje i osnaživanje

Професионалното обучение и ценностите на социалната работа подчертават човешките Stručno osposobljavanje i vrijednosti socijalnog rada naglašavaju ljudska prava ljudi koji se mogu naći marginalizirani ili neshvaćeni zbog invaliditeta ili ostalih razloga. Socijalni radnici mogu igrati ulogu u informiranju ljudi o njihovim pravima kako bi mogli bolje tražiti i zastupati vlastite interese. Također uključuje informiranje onih s kojima su žrtve u kontaktu o njihovoj dužnosti jamčenja prava žrtvama s invaliditetom. To bi uključivalo službe podrške, odvjetnike, pravne stručnjake i organe za provođenje zakona.

Podrška pri odlučivanju

Donošenje odluka uz podršku ključan je alat i stručnost koje socijalni radnici mogu koristiti kako bi osigurali da se pravna sposobnost osoba s invaliditetom poštuje i da osobe s invaliditetom mogu donositi vlastite odluke kroz pravosudni postupak.

Općenita podrška

Žrtve zločina trpe štetu, uključujući fizičku, mentalnu ili emocionalnu štetu ili ekonomski gubitak. To može predstavljati veliki teret za osobe s invaliditetom koje nemaju društvenu moć (osobito one koje žive u ustanovama) te nemaju financijskih i drugih sredstava. Osim toga, negativna iskustva i dugotrajni kazneni postupci također mogu utjecati na njihovo zdravlje i stanje. Socijalni rad treba pružiti podršku prije, tijekom i nakon postupka. Iako utjecajan, kazneni postupak predstavlja samo mali dio života čovjeka. Socijalni radnici također se moraju baviti smanjenjem učinaka zločina i sprječavanjem budućih rizika.

08 Službe za podršku žrtvama – uloge i odgovornosti

Složenost i formalnost kaznenopravnog sustava znače da su usluge podrške žrtvama ključne za pomoć žrtvama u vođenju pravosudnog procesa i da se njihov glas čuje. Podrška žrtvama također donosi posebnu stručnost o traumi i učinku zločina na pojedinca te je u mogućnosti pružiti praktičnu i osjetljivu podršku kako bi se žrtvi omogućilo da se bolje nosi.

Međutim, nacionalno istraživanje projekta Voices for Justice pronašlo je nekoliko primjera učinkovite podrške žrtvama s invaliditetom od strane službi za podršku žrtvama. Tamo gdje je podrška pružena, to je uglavnom bilo zbog znanja i djelovanja određenog pojedinca, a ne zato što je postojala pristupačna i profesionalna usluga dostupna žrtvama s invaliditetom. Mogu postojati specijalizirane usluge dostupne žrtvama određenih kaznenih djela, poput trgovine ljudima, zločina iz mržnje i rodno uvjetovanog nasilja. Međutim, oni su također često loše opremljeni za podršku posebnim okolnostima žrtava s invaliditetom. Kao što je izvijestio član osoblja sustav podrške ženama žrtvama u Češkoj:

Žene s intelektualnim ili psihosocijalnim poteškoćama zapravo nam se ne obraćaju. Moglo bi se reći vrlo malo. I možda se pitamo zašto. Zašto ne mogu doći ni do ovog savjetovališta. Ili je svakako i nama poticaj. Za nas je onda pitanje koliko bismo mogli pružiti uslugu na način da bude dobro dostupna. Sada, razmišljam o klijentu s oštećenjem vida, postoji prilično dobar način da se to riješi. Ali s intelektualnim ili psihosocijalnim nedostatkom ne bih znao kako dalje. Moram priznati da usluga nije toliko dostupna...

Voices for Justice, 'Victims of crime with disabilities in Czechia' (2022) str. 45

U nastojanju da stvori pristup pravosuđu koji je više usredotočen na žrtve, Direktiva Europske unije o pravima žrtava daje središnju ulogu i dužnosti službama koje pružaju podršku žrtvama. Te su uloge detaljno navedene u člancima 8. i 9. Direktive kao pravo na pristup službama za podršku žrtvama i pravo na primanje podrške od službi, a kao i za sva prava sadržana u Direktivi, što uključuje i žrtve s invaliditetom:

- besplatne i povjerljive službe za podršku i specijalizirane službe podrške koje su „u interesu žrtava prije, tijekom i nakon kaznenog postupka” (članak 8. stavak 1.);
- pristup službama za podršku žrtvama ne ovisi o podnošenju službene pritužbe žrtve vlastima;
- službe za podršku trebaju uključivati najmanje sljedeće:
  - informacije o pravima;
  - načine ostvarivanja novčane naknade za žrtve;

- informacije o ulozi u kaznenom postupku, uključujući pripremu za prisustvovanje na suđenju;
- emocionalna i/ili psihološka podrška;
- savjetovanje o rizicima i prevenciji sekundarne i ponovne viktimizacije;

Ovo poglavlje ima za cilj dati smjernice o posebnoj ulozi koju službe za podršku žrtvama trebaju i mogu imati za žrtve s invaliditetom te, u vezi s prethodnim poglavljima, o tome kako pružiti podršku i pomoć žrtvama s invaliditetom.

Pružanje pristupačne podrške i informacija

Službe za podršku žrtvama mogu biti prvi ili rani kontakt za žrtvu s invaliditetom. Stoga je ključno da službe podrške budu dostupne i da mogu pružiti potrebnu podršku. To će vjerojatno uključiti druge stručnjake i pružatelje usluga; također može uključivati članove obitelji, prijatelje i druge u kontaktu s osobama s invaliditetom.

Žrtve s invaliditetom suočavaju se s nizom prepreka kada pokušavaju pristupiti uslugama podrške općenito, a posebno pravosudnom sustavu. U Međunarodnim načelima i smjericama Ujedinjenih naroda o pristupu pravosuđu za osobe s invaliditetom (2020.) identificirane su sljedeće prepreke:

- ograničenja u ostvarivanju poslovne sposobnosti;
- nedostatak fizičkog pristupa pravosudnim objektima, poput sudova i policijskih postaja;
- nedostatak pristupačnog prijevoza do i od tih objekata;
- prepreke u pristupu pravnoj pomoći i zastupanju;
- nedostatak informacija u pristupačnim formatima;
- paternalistički ili negativni stavovi koji dovode u pitanje sposobnost osoba s invaliditetom da sudjeluju u svim fazama provođenja pravde;
- i nedostatak obuke za stručnjake koji rade u području pravosuđa.

[Za više informacija o preprekama s kojima se suočavaju žrtve s invaliditetom i primjere njihovih iskustava, pogledajte [3. poglavlje](#)]

U prevladavanju ovih prepreka, uloga podrške žrtvama uključuje:

- Emocionalnu i/ili psihološku podršku, koja ovisi o učinkovitoj dvosmjernoj komunikaciji sa žrtvama s invaliditetom;
- Dostupne informacije o njihovim pravima i pravosudnom sustavu, na primjer, lako čitljive, jednostavni jezik, audio, brajica i znakovni jezik. Ako odgovarajući pristupačni format nije dostupan, podrška žrtvama može surađivati sa socijalnim radnicima, stručnjacima za komunikaciju, članovima obitelji, organizacijama za usluge osobama s invaliditetom i zastupnicima u komunikaciji sa žrtvama.

[Više informacija potražite u [4. poglavlju](#) „Kako pružiti dostupne informacije i učinkovitu komunikaciju žrtvama s invaliditetom“]

Provođenje individualne procjene

Službe za podršku žrtvama mogu provesti individualnu procjenu kao dio vlastitog procesa kako bi identificirale potrebe pojedinačne žrtve i uspostavile odgovarajuću podršku. Takva se pojedinačna procjena također može provesti kao dio obveza navedenih u Direktivi o pravima žrtava prema člancima 22. i 23.

U praksi, za žrtvu s invaliditetom, pojedinačna procjena je neprocjenjiv proces za utvrđivanje prepreka i podrške i proceduralnih prilagodbi koje su potrebne kako bi se osigurao pristup službi za podršku žrtvama i pravosudnom sustavu. Za službe za podršku žrtvama i pravosudna tijela, pojedinačna procjena važan je alat u osiguravanju da znaju što trebaju poduzeti kako bi mogli ispuniti svoje zakonske obveze prema žrtvama s invaliditetom.

[[Za više informacija o individualnoj procjeni, zašto je važna i kako je provesti, pogledajte 5. poglavlje](#)]

Doprinos multidisciplinarnom pristupu

Multidisciplinarni pristup je ključan za žrtve s invaliditetom čije su životne okolnosti, potrebe i prepreke često složene. Službe za podršku žrtvama i specijalizirane službe za podršku žrtvama mogu biti dio multidisciplinarnog tima ili pristupa u radu sa žrtvom s invaliditetom. Službe za podršku žrtvama mogu inicirati i/ili koordinirati multidisciplinarni tim, ali to ovisi o ulozi stručnjaka u sustavu kaznenog pravosuđa. Pružatelj podrške također može djelovati kao primarni kontakt za žrtvu dok ona sudjeluje u pravosudnom sustavu.

[[Za više informacija pogledajte 7. poglavlje o socijalnom radu i multidisciplinarnim timovima](#)]

Olakšavanje pristupa proceduralnim prilagodbama

Službe za podršku žrtvama mogu djelovati kao posrednici, radeći sa žrtvama s invaliditetom i stručnjacima u pravosudnom sustavu. Fokus je na osiguravanju odgovarajućeg razumijevanja prepreka pristupu kod relevantnih nadležnih tijela, te na pružanju proceduralnih prilagodbi i individualne podrške. To može uključivati policiju, odvjetnike, tužitelje, sudske službenike i suce. Slično tome, pružatelji podrške mogu blisko surađivati s pravnim stručnjacima i službenicima kako bi pomogli u pružanju potrebne podrške i njenom preispitivanju kako bi podrška bila pravovremena i relevantna za fazu kaznenog postupka, kao i za posebne potrebe pojedinca i barijere s kojima se susreće.

Pružao sam podršku klijentu s intelektualnim teškoćama koji je bio žrtva dugotrajnog financijskog zlostavljanja, a kasnije i otmice i lišavanja slobode. Znao sam da će joj trebati osjetljiv pristup, pa sam unaprijed obavijestio policiju. Rečeno mi je da moramo prijaviti slučaj okrugu. Unaprijed sam tražio da nam se dodijeli empatični policajac. Policajac je bio jako dobar - nije pokazao nikakvu nevjericu prema žrtvi, ispitivao ju je na način da ju je smirivao, radio pauze.

Victim support worker, Voices for Justice, 'Victims of crime with disabilities in Czechia' (2022) str. 45

Ova uloga olakšavanja može biti ključna za omogućavanje žrtvi s invaliditetom pristupa pravosuđu i pomaganje nadležnim tijelima u ispunjavanju njihove obveze poštivanja prava žrtava s invaliditetom na pristup.

[Za više informacija o proceduralnim prilagodbama i potpomognutom odlučivanju u [4. poglavlju](#)]

09 Ostali izvori – gdje pronaći pomoć i podršku

Kontakti

1. Nacionalni pozivni centar za žrtve kaznenih djela i prekršaja
telefon: 116 006
www.pzs.hr
2. Udruga za podršku žrtvama i svjedocima
Broj: 032 639 333 (Vukovar); 031 779 419 (Osijek); 095 116 0066 i 095 116 0011 (Varaždin)
www.pzs.hr
3. Mreža podrške i suradnje za žrtve i svjedoke kaznenih djela
www.mrezapodrskeisuradnje.com/hr/
4. Ministarstvo pravosuđa i uprave – Služba za podršku žrtvama i svjedocima
mpu.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-6366/iz-pravosudnog-sustava-6372/podrska-zrtvama-i-svjedocima/6156
5. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom
telefon: 01 6177 901
www.posi.hr
6. SOIH – Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske
telefon: 01 4829 394
www.soih.hr

Voices for Justice

Svi materijali projekta, uključujući snimke konferencije, dostupni su na:
<https://validity.ngo/projects-2/voices-for-justice/>.

Nacionalna izvješća. Sva nacionalna izvješća dostupna su na engleskom i nacionalnom jeziku te lako čitljivoj verziji na engleskom jeziku:

Bulgaria

Victims of crime with disabilities in Bulgaria
https://validity.ngo/wp-content/uploads/2022/04/National-finding-report-Bulgaria_en-220426-1.pdf

Croatia	Victims of crime with disabilities in Croatia https://validity.ngo/wp-content/uploads/2022/04/National-finding-report-Croatia-en-220421.pdf
Czechia	Victims of crime with disabilities in Czechia https://validity.ngo/wp-content/uploads/2022/04/National-finding-report-CZ-en-2-220422.pdf
Lithuania	Victims of crime with disabilities in Lithuania https://validity.ngo/wp-content/uploads/2022/04/National-finding-report-litvan-en-2-220426-1.pdf
Romania	Victims of crime with disabilities in Romania https://validity.ngo/wp-content/uploads/2022/04/National-finding-report-Romania-en-220427.pdf
Slovakia	Victims of crime with disabilities in Slovakia https://validity.ngo/wp-content/uploads/2022/04/National-finding-report-Slovakia-en-220424.pdf
Slovenia	Victims of crime with disabilities in Slovenia https://validity.ngo/wp-content/uploads/2022/04/National-finding-report-Slovenia-en-220426-1.pdf

Humanising Justice, 2022.

Međunarodno izvješće Voices for Justice projekta

Izvješće	https://validity.ngo/wp-content/uploads/2022/09/International-syntesis-report-EN-new-footnote-220907.pdf
Sažetak	https://validity.ngo/wp-content/uploads/2022/06/Executive-summary-EN-FINAL_print_-220616.pdf
Lako čitljiva verzija izvješća	https://validity.ngo/wp-content/uploads/2022/06/ETR-Voices-for-Justice-Executive-Summary.pdf

Projekti

Postoji nekoliko europskih projekata s relevantnim informacijama i alatima za žrtve s invaliditetom. Neka od njih nalaze se na popisu ispod:

BeSafe	<p>Projekt omogućuje edukatorima koji pružaju obrazovanje osobama s intelektualnim teškoćama da uključe informacije o cyber nasilju u svoje obrazovne programe i osnaže osobe s intelektualnim teškoćama da ostanu sigurne na internetu. Posebno relevantna publikacija je: 'Vodič za policiju o tome kako komunicirati s osobama s intelektualnim teškoćama, 2019.'</p> <p>http://besafe-project.eu/en/project/</p>
Dignity at Trial	<p>Jačanje postupovnih jamstava za osumnjičene s intelektualnim i psihosocijalnim poteškoćama.</p> <p>https://www.mirovni-institut.si/en/projects/impair-enhancing-procedural-rights-of-persons-with-intellectual-andor-psychiatric-impairments-in-criminal-proceedings-exploring-the-need-for-action/</p>
EStAR	<p>Povećanje svijesti dionika i povećanje resursa za podršku žrtvama zločina iz mržnje.</p> <p>https://www.osce.org/odihr/hate-crime-victim-support</p>
EVVI	<p>Evaluacija žrtava, razvijanje dobre prakse u procjeni pojedinačnih žrtava u pravosudnom sustavu.</p> <p>http://www.justice.gouv.fr/publication/evvi_guide_en.pdf</p>
Just4All	<p>Promicanje pristupa pravdi za osobe s invaliditetom podizanjem svijesti među praktičarima pravne struke o potrebama osoba s invaliditetom i razvojem obuke za praktičare na tu temu.</p> <p>https://www.just4all.eu</p>
OPSIDIANET	<p>Cilj projekta je osigurati da osobe s intelektualnim i psihosocijalnim teškoćama, a koje su počinitelji kaznenih djela, koriste svoja zakonom zajamčena prava.</p> <p>https://opsidianet.eu</p>
ReJust	<p>Prema "na žrtvu orijentiranom" pristupu pravosudnom sustavu.</p> <p>https://heuni.fi/-/re-just#c873af92</p>
Stay Safe	<p>Prevenција i odgovor na seksualno nasilje nad ženama s invaliditetom.</p> <p>https://staysafeproject.eu</p>
VICTORiiA	<p>Best Practices in Victims' Support: Referrals, Information, Individual Assessment.</p> <p>https://victim-support.eu/what-we-do/our-projects/previous/prict-victoriia/</p>

Neprofitne organizacije i organizacije za ljudska prava

- Europski forum za osobe s invaliditetom: <https://www.edf-feph.org/>
- European Network on Independent Living (ENIL): <http://enil.eu/>
- Fair Trials: <https://www.fairtrials.org>
- Inclusion Europe: <https://www.inclusion-europe.eu>
- Mental Health Europe: <https://www.mhe-sme.org>
- Validity Foundation: <https://validity.ngo>
- Victim Support Europe: <https://victim-support.eu>

Međunarodna tijela

- Europski sud za ljudska prava (ESLJP, CEDH): <https://echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>
- Agencija Europske unije za temeljna prava (FRA): <https://fra.europa.eu/en>
- Međunarodna komisija pravnikâ (ICJ): <https://www.icj.org/>
- Ured visokog povjerenika UN-a za ljudska prava: https://www.ohchr.org/en/ohchr_homepage
- Ured za demokratske institucije i ljudska prava pri Organizaciji za europsku sigurnost i suradnju (OSCE): <https://www.osce.org/odihr>
- Odbor za prava osoba s invaliditetom UN-a: <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/crpd>
- European Commission Victims' Rights Platform: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/criminal-justice/protecting-victims-rights/victims-rights-platform_en

Međunarodni zakoni i smjernice

- Europski zakon o pristupačnosti (EU/2019/882): <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0882>
- Povelja Europske unije o temeljnim pravima: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012P%2FTXT>
- Strategija o pravima osoba s invaliditetom za razdoblje 2021. - 2030.: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8376&furtherPu bs=yes>

Lako čitljiva verzija:

<https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=23598&langId=en>

- Direktiva Europske unije o pravima žrtava (Direktiva 2012/29/EU):
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32012L0029>

Tablica s informacijama:

https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/law/eu_victims_rights_directive_factsheet_february_2017_en.pdf

- Strategija EU-a za prava žrtava (2020.-2025.):
https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/criminal-justice/protecting-victims-rights/eu-strategy-victims-rights-2020-2025_en

- Konvencija o pravima osoba s invaliditetom:
<https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html>

Lako čitljiva verzija:

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/345108/easy-read-un-convention.pdf

Dostupni PDF:

https://www.un.org/disabilities/documents/convention/convention_accessible_pdf.pdf

- United Nations International Principles and Guidelines on Access to Justice for Persons with Disabilities:
https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Disability/SR_Disability/GoodPractices/Access-to-Justice-EN.pdf

Lako čitljiva verzija:

https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Disability/SR_Disability/GoodPractices/Access-to-Justice-easy-en.pdf

Pojmovnik

Pristupačnost/pristupačan

*Jednostavan za korištenje ili uključivanje.*³³

Načelo pristupačnosti ima za cilj 'omogućiti osobama s invaliditetom da žive neovisno i u potpunosti sudjeluju u svim aspektima života'. Uključuje pristup fizičkom okruženju (fizička dostupnost), kao i pristup informacijama i komunikacijama (kognitivna dostupnost). (UNCRPD Članak 9).

Komunikacija

„Komunikacija” uključuje jezike, prikazivanje teksta, Braillovo pismo, taktilnu komunikaciju, uvećani tisak, pristupačne multimedije, kao i pisani oblik, zvučne zapise, obični jezik, osobne čitače i augmentativne i alternativne oblike, sredstva i formate komunikacije, uključujući pristupačnu informacijsku i komunikacijsku tehnologiju (UN CRPD članak 2).

„Jezik” označava govorne i znakovne jezike te druge vrste jezika koji nemaju formu govornih jezika (UN CRPD članak 2).

Invaliditet

Osobe s invaliditetom uključuju one koji imaju dugotrajna tjelesna, mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja, koja u međudjelovanju s različitim preprekama mogu sprečavati njihovo puno i učinkovito sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima (UN CRPD članak 1).

Diskriminacija

*Ponašati se prema nekome gore nego prema ostalim ljudima zbog onoga što jesu ili odakle dolaze.*³⁴

„Diskriminacija na osnovi invaliditeta” označava svako razlikovanje, isključivanje ili ograničavanje na osnovi invaliditeta koje ima svrhu ili učinak sprečavanja ili poništavanja priznavanja, uživanja ili korištenja svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na političkom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, društvenom i svakom drugom području, na izjednačenoj osnovi s drugima. Ona uključuje sve oblike diskriminacije, uključujući i uskraćivanje razumne prilagodbe (UN CRPD članak 2).

---

³³ EasyRead verzija od International Principles and Guidelines on access to justice for persons with disabilities. 'Making sure people with disabilities get justice', Poglavlje 6 'What the words mean'.
<https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Disability/SR_Disability/GoodPractices/Access-to-Justice-easy-en.pdf>.

³⁴ Ibid.

Lako čitljiva verzija

Lako čitljiva verzija je pisana informacija koja je dostupna osobama s intelektualnim teškoćama i poteškoćama u učenju.³⁵

Direktiva o pravima žrtava

Direktiva utvrđuje niz obvezujućih prava za žrtve i nameće jasne obveze državama članicama EU-a kako bi osigurala da su ta prava u potpunosti dostupna u praksi. Njime se uspostavljaju nova prava koja osiguravaju da se sve žrtve 'tretiraju s poštovanjem, osjetljivim i profesionalnim načinom bez diskriminacije bilo koje vrste temeljene na bilo kojoj osnovi'.³⁶

Skrbništvo

Skrbništvo je oblik zamjenskog odlučivanja, obično nametnuto nakon sudskog postupka, koje kao donositelja odluka zamjenjuje drugu osobu (skrbnika) umjesto dotične osobe (različito zvane štitičnik ili navodno nesposobna osoba).³⁷

Posrednici

Osobe koje rade, prema potrebi, s osobljem pravosudnog sustava i osobama s invaliditetom kako bi se osigurala učinkovita komunikacija tijekom pravnih postupaka. Pomažu osobama s invaliditetom da razumiju i donesu informirane odluke, pazeći da im se stvari objasne i da se o njima razgovara na način koji mogu razumjeti te da im se osigura odgovarajuća prilagodba i podrška. Posrednici su neutralni i ne govore u ime osoba s invaliditetom ili pravosudnog sustava, niti vode ili utječu na odluke ili ishode.³⁸

Pravda

*Pravila i zakoni koji znače da se ljudi ponašaju na način koji je pošten i jednak za sve.*³⁹

Pravna sposobnost

*Sposobnost da budete i nositelj prava i akter prema zakonu.*⁴⁰

---

³⁵ Just4All pojmovnik prava osoba s invaliditetom <https://78dde82f-f3fc-4414-a854-627948964997.filesusr.com/ugd/e65341_3c2fe2e3929e4809bf1c8b0a851e9b33.docx?dn=Glossary%20on%20Rights%20of%20Persons%20with%20Disab>.

³⁶ Direktiva EU o pravima žrtava (Direktiva 2012/29/EU) <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32012L0029>>.

³⁷ Dinerstein, Robert D. 'Implementing Legal Capacity pod člankom 12. Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom: The Difficult Road From Guardianship to Supported Decision-Making.' Human Rights Brief 19, br. 2 (2012), str. 8-12 <<https://digitalcommons.wcl.american.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1816&context=hrbrief>>.

³⁸ UN Access to Justice Principles, str. 9 <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Disability/SR_Disability/GoodPractices/Access-to-Justice-EN.pdf>.

³⁹ Lako čitljiva verzija međunarodnih načela i smjernica o pristupu pravdi za osobe s invaliditetom. „Osigurati da osobe s invaliditetom dobiju pravdu“, poglavlje 6 „Pojmovnik“.

⁴⁰ Lako čitljiva verzija međunarodnih načela i smjernica o pristupu pravdi za osobe s invaliditetom. „Osigurati da osobe s invaliditetom dobiju pravdu“, poglavlje 6 „Pojmovnik“.

Poslovna sposobnost nositelja prava daje osobi potpunu zaštitu svojih prava od strane pravnog sustava. Pravna sposobnost za djelovanje prema zakonu priznaje tu osobu kao zastupnika s ovlastima sudjelovanja u transakcijama i stvaranja, izmjene ili prekida pravnih odnosa.⁴¹

Medicinski model invaliditeta

Medicinski model je kroz povijest bio najdominantniji model invaliditeta. Ovaj model na invaliditet gleda kao na oštećenje ili bolest koja zahtijeva liječenje ili popravljanje. Invaliditet se prema ovom modelu smatra odstupanjem od normalnog zdravstvenog stanja. Slijedeći medicinski način, zakonodavci i tvorci politike imaju tendenciju da se usredotoče na kompenzaciju osoba s invaliditetom za njihove invaliditete i pružanje im "posebnih" odvojenih usluga.

Proceduralne prilagodbe

Sve potrebne i primjerene izmjene i prilagodbe u kontekstu pristupa pravosuđu, gdje su potrebne u konkretnom slučaju, kako bi se osiguralo sudjelovanje osoba s invaliditetom na ravnopravnoj osnovi s drugima. Izravno je povezan s načelima nediskriminacije.⁴²

Razumna prilagodba

„Razumna prilagodba” znači nužne i odgovarajuće izmjene i prilagodbe koje ne nameću nerazmjerni ili nepotreban teret, gdje je to potrebno u određenom slučaju, kako bi se osobama s invaliditetom osiguralo uživanje ili ostvarivanje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na ravnopravnoj osnovi s drugima. (UN CRPD članak 2).

Ponovna viktimizacija

Ponovljena viktimizacija, ili reviktimizacija, događa se kada istu vrstu kriminalnog incidenta doživi ista—ili gotovo ista—žrtva ili meta unutar određenog vremenskog razdoblja kao što je godina.

Sekundarna viktimizacija

Sekundarna viktimizacija je viktimizacija koja se ne javlja kao izravna posljedica kaznenog djela, već kroz odgovor institucija i pojedinaca na žrtvu.⁴³ Sekundarna viktimizacija može biti uzrokovana, primjerice, opetovanim izlaganjem žrtve počinitelju, opetovanim ispitivanjem o istim činjenicama, upotrebom neprikladnog jezika ili bezosjećajnim komentarima svih onih koji dolaze u kontakt sa žrtvama.⁴⁴

---

⁴¹ Odbor za prava osoba s invaliditetom, opći komentar br. 1 (2014.) o jednakom priznavanju pred zakonom, st. 12 <<https://atlas-of-torture.org/en/entity/6077tnbn376?page=3>>.

⁴² UN Access to Justice Principles, str. 9 <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Disability/SR_Disability/GoodPractices/Access-to-Justice-EN.pdf>.

⁴³ Vijeće Europe, Preporuka Rec(2006)8 Odbora ministara državama članicama o pomoći žrtvama kaznenih djela. Paragraf 1.33 <<https://rm.coe.int>>.

⁴⁴ Europski institut za ravnopravnost spolova, Pojmovnik <<https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1358>>.

Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom – UN CRPD

UN CRPD je međunarodni ugovor o ljudskim pravima koji je usvojen 2006. Svrha ove konvencije je promicanje, zaštita i osiguranje punog i jednakog uživanja svih ljudskih prava i temeljnih sloboda za sve osobe s invaliditetom, te promicanje poštivanja za njihovo urođeno dostojanstvo.⁴⁵

Međunarodna načela i smjernice Ujedinjenih naroda o pristupu pravdi za osobe s invaliditetom – Načela UN-a o pristupu pravdi

Međunarodna načela i smjernice o pristupu pravdi za osobe s invaliditetom praktičan su alat za potporu državama u osmišljavanju i provedbi pravosudnih sustava koji osobama s invaliditetom omogućuju jednak pristup pravdi, u skladu s međunarodnim standardima ljudskih prava.

Univerzalni dizajn

„Univerzalni dizajn” je dizajn proizvoda, okruženja, programa i usluga kako bi ih mogli koristiti svi ljudi, u najvećoj mogućoj mjeri, bez potrebe za prilagodbom ili posebnim dizajnom. Univerzalni dizajn ne isključuje pomoćna sredstva za određene skupine osoba s invaliditetom gdje je to potrebno. (UN CRPD članak 2).

Žrtva

*Osoba koja je oštećena ili povrijeđena nesrećom ili zločinom.*⁴⁶

U Direktivi EU-a o pravima žrtava, članak 2, žrtva je definirana na sljedeći način:

- fizička osoba koja je pretrpjela štetu, uključujući fizičku, mentalnu ili emocionalnu štetu ili ekonomski gubitak koji je izravno uzrokovan kaznenim djelom;
- članovi obitelji osobe čija je smrt neposredno uzrokovana kaznenim djelom i koji su pretrpjeli štetu kao posljedicu smrti te⁴⁷ osobe.

⁴⁵ Opća skupština UN-a, Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, 13. prosinca 2006. A/RES/61/106, članak 1. (Svrha) <<https://www.un.org/disabilities/documents/convention/convoptprot-e.pdf>>.

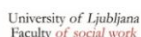
⁴⁶ Lako čitljiva verzija međunarodnih načela i smjernica o pristupu pravdi za osobe s invaliditetom. „Osigurati da osobe s invaliditetom dobiju pravdu”, poglavlje 6 „Pojmovnik”.

⁴⁷ Direktiva EU o pravima žrtava (Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012.) Članak 2., definicije <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029&from=EN>>.

Voices for Justice

Projekt Voices for Justice fokusiran je na prava i iskustva osoba s invaliditetom koje su žrtve zločina i na koji način oni dolaze do pravde. Projekt je sufinanciran od strane EU-a i provodi se u 7 zemalja u kojima se provodi istraživanje na nacionalnoj razini, identificira obećavajuće prakse, stvara praktične alate za profesionalce i žrtve u sustavu kaznenog pravosuđa i podupire međunarodne standarde za zaštitu prava osoba s osobe s invaliditetom koje su žrtve zločina. Projekt se posebno poziva na obveze navedene u Direktivi Europske unije o pravima žrtava (2012/29/EU) i Konvenciji Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom (CRPD). Projekt ima sljedeće partnere:

- Koordinator: Validity Foundation
- Bulgaria: Chance & Support Association
- Croatia: Victim and Witness Support Service (VWSS)
- Czechia and Slovakia: FORUM for Human Rights
- Lithuania: Mental Health Perspectives (PSP)
- Romania: Centre for Legal Resources
- Slovenia: Legal Center for the Protection of Human Rights and the Environment (PIC); Social Protection Institute of the Republic of Slovenia (IRRSV); and University of Ljubljana

Puno i službeno ime projekta je: Information and Communication: Cornerstones of justice for victims of crime with disability (878604 — InfoComPWDs)

<https://validity.ngo/projects-2/voices-for-justice/>

Grant Information

JUST-AG-2019 / JUST-JACC-AG-2019 – 878604

Izjava o odricanju od odgovornosti

Sadržaj ovog izvješća predstavlja stajališta partnera na projektu i isključiva su njihova odgovornost. Europska komisija ne prihvaća nikakvu odgovornost za korištenje informacija koje sadrži. Stajališta izražena u ovoj publikaciji isključiva su odgovornost VWSS i ne odražavaju nužno stajalište Ureda za udruge Vlade Republike Hrvatske.

Dizajn

Vy Nguyen, Péter Wagner

Ovo izvješće sufinancira Program Europske unije za pravosuđe (2014. – 2020.)